

Osmanlı İdaresi'nde Kıbrıs'ta Kasap Esnafı ve Faaliyetleri

Butchers And Activities in Cyprus in the Ottoman Rule

Ali Efdal ÖZKUL*

Öz

Osmanlı Devleti'nde esnaf teşkilatının kökenleri Türk-İslam devletlerine kadar geriye gitmektedir. Osmanlı şehirlerinde yaygın olarak görülen bu sistem aslında Anadolu'daki Ahi teşkilatının bir uzantısı veya devamı niteliğindedir. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren şehirlerde örgütlenen esnaf teşkilatı belirli bir disiplin içerisinde yüzyıllar boyunca üretime devam etmiştir. Osmanlı idaresinde Kıbrıs'ta esnaf teşkilatı ile ilgili olarak kaynaklarda değerli bilgiler bulunmaktadır. Söz konusu dönemde Kıbrıs'ta faaliyet gösteren esnaf dallarından birisi de kasap esnafıdır. Kasap esnafı halkın temel tüketim maddelerinden birisi olan et ile ilgili üretim yaptıklarından dolayı özel bir öneme sahip bulunmaktaydı. Kasaplar bu özel önemden dolayı idareciler tarafından sıkı bir şekilde denetlenmekte ve kurallara uymayan kasaplar çeşitli cezalara çarptırılmaktaydı. Çalışmada ana kaynak olarak kullanılan Lefkoşa Şer'iye Sicillerinde adada faaliyet gösteren kasap esnafı ile ilgili çok değerli bilgiler bulunmaktadır. Osmanlı idaresinde adada yaklaşık olarak 405 kasabın görev yaptığı sicillerden anlaşılmaktadır. Sicillerdeki narh kayıtları bize adada tüketilen et çeşitleri ve fiyatları hakkında da bilgiler sunmaktadır. Narh kayıtlarından anlaşıldığı üzere adada küçükbaş hayvanların sütünden olduğu gibi etinden ve derisinden de faydalanılmaktadır. Ayrıca sicildeki çeşitli belgelerden kasapların adadaki faaliyetleri hakkında da bilgi sahibi olunmaktadır. Bu arada kasaplar, adada faaliyet gösteren debbâğ, çangar, haffâf, mumcu gibi birçok esnaf dalları ile sıkı bir iş birliği içerisindeydiler. Lefkoşa'da kasapların kullandıkları salhane ise Hala Sultan hazretlerinin türbesinin gelir kaynakları arasında yer almaktaydı. Bugün dahi Osmanlı idaresinde kasapların kullandıkları etle ilgili terminolojinin adada kullanıldığı günümüz kasapları ile ilgili yapılan görüşmelerde anlaşılmıştır. Sonuç olarak Kıbrıs adasında faaliyet gösteren kasap esnafı adanın sosyo-ekonomik tarihine önemli katkılar yapmışlardır.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, Lefkoşa, Şer'i Sicil, Kasap, Esnaf, Hâdim

Abstract

In the Ottoman Empire, the origins of the tradesmen organization go back to the Turkish-Islamic states. This system, which is widespread in the Ottoman cities, is in fact an extension or continuation of the Ahi organization in Anatolia. Since the foundation of the Ottoman State, the tradesmen organized in the cities continued to produce throughout the centuries within a certain discipline. In the resources, there are various valuable information about the tradesmen in Cyprus. One of the tradesmen branches operating in the Ottoman administration was the butchery. There was a special precaution for the butchery due to the production of the basic consumption goods of the people. Because of this special importance, they were strictly supervised by the administrators. The butchers who did not comply with the rules were being punished with various kinds of punishment. It is understood from the Nicosia Judicial Record that there were approximately 405 butchers in Cyprus. There is valuable information regarding the butcher tradesmen in the island during the Ottoman administration in the Şer'i Sicil. The narh (official price)

Makale Geliş Tarihi: 11.02.2018, Makale Kabul Tarihi: 11.06.2018

* Prof.Dr. Yakın Doğu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Lefkoşa-KKTC, aliefdal.ozkul@neu.edu.tr

Gazisi

Akademik Bakış

163

Cilt 11
Sayı 23
Kış 2018

also provide us with valuable information about the consumed meat types and their prices in Cyprus. It is also understood from the narh records that people generally prefer to consume the small ruminant animal's meat. Besides, the various documents in the register have information about the activities of the butchers in Cyprus. It is learned from records that the butchers cooperate closely with some tradesmen branches like *debbâg* (tanner), *çangar* (shoemaker), *haffâf* (shoemaker), *mumcu* (chandler) who are also operating in Cyprus. Also, the slaughterhouse, which the butchers used in Nicosia, was among the income sources of the tombs of Hala Sultan. It is understood from the talks with the today's butchers that the terminology related to the meat used by the butchers in the past is still in use. As a result, the butchers have made important contributions to the socio-economic history of the island.

Key Words: Cyprus, Nicosia, Judicial Record (*Şer'î Sicil*) Butchery, Tradesman, Castrate

Giriş

Kıbrıs esnaf teşkilatı ile ilgili olarak çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Söz konusu çalışmalar ya doğrudan esnaf teşkilatı hakkında bilgi vermekte ya da dolaylı olarak çalışmanın içerisinde esnaftan bahsetmektedirler. Kıbrıs esnafı hakkında bilgi veren araştırmacılar arasında Ronald C. Jennings, M. Akif Erdoğan, Mehmet Demiryürek ve Ali Efdal Özkul bulunmaktadır. Ancak Kıbrıs esnafıyla ilgili yapılan çalışmalarda kasap esnafı hakkında detaylı bilgilere rastlanılmamıştır. Dolayısıyla bu çalışma Kıbrıs'ta faaliyet gösteren kasap esnafı ile ilgili ilk çalışma olma özelliğini taşımaktadır. Osmanlı ülkesinde esnaf teşkilatı dolayısıyla kasap teşkilatı ile ilgili uygulamaların benzerlerini Kıbrıs'ta da görmek mümkündür. Araştırmanın temeli ise Osmanlı Devleti'nde sosyo-ekonomik hayatın adeta temel başvuru kaynağı olan Şer'îye Sicilleridir. Şer'îye Sicilleri barındırdıkları çeşitli belge türleri bakımından şehirlerin gündelik hayatı için çok değerli bilgiler sunarlar. Kıbrıs'ta çeşitli şehirlerin sicil kayıtları bulunsa da adanın en zengin ve en temel sicil kayıtları Lefkoşa'ya ait olduğundan çalışmada esas alınan kayıtlar Lefkoşa Şer'îye Sicillerine aittir.

Osmanlı Devleti'nde genel olarak ülkedeki gelir kaynaklarının dağılımı askeri sınıfın kontrolü altında idi. Askeri sınıftan sonra ülkedeki diğer bir zengin zümre ise, askeri grubun hemen ardından gelen ve ticari faaliyetleri yürüten esnaf ve tüccardı.¹ Osmanlı toplumundaki ortak ideal ve çıkarları olan toplum gruplarının benzer biçimde teşkilatlanmasının bir örneği olan esnaf teşkilatı, askerler haricindeki bütün şehirli nüfusu, kendi bünyesinde örgütlemiştir. Bu teşkilât, aynı zamanda şehrin ekonomik ve ticarî hayatında önemli bir yere sahiptir.² Esnaf teşkilatında genellikle aşağıdan yukarıya çıkar, kalfa,

- 1 Ömer Demirel, "Sivas Tüccar ve Esnafının Mal Varlıkları ile Borç-Alacak İlişkileri", *Doğumunun 65. Yılında Prof. Dr. Tuncer Baykara'ya Armağan, Tarih Yazıları* (ed. M. Akif Erdoğan), İstanbul 2006, s. 158-159; Ömer Demirel, "Tereke Defterlerine Göre Kayseri Tüccar ve Esnafının Borç Alacak İlişkileri", *IV. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu, Bildiriler*, 10-11 Nisan 2003, Kayseri 2003, s. 140; Ömer Demirel, "Tereke Defterlerine Göre Çorum Esnaf ve Tüccarının Borç Alacak İlişkileri", *Osmanlı Döneminde Çorum Sempozyumu, Bildiriler*, 1-3 Ekim 2004, Çorum 2006, s. 93.
- 2 Ömer Demirel, "Osmanlı Esnafı (1750-1850)", *Türkler*, C.XIV, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 253; Mehmet Genç, "Osmanlı Esnafı ve Devlet", *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi*, İstanbul 2000, s. 293; Mehmet Demirtaş, *Osmanlı Esnafında Suç ve Ceza, İstanbul Örneği*

Görüş

Akademik
Bakış

164

Cilt 11
Sayı 23
Kış 2018

usta, yiğitbaşı, ustabaşı, esnaf kethüdası ve esnaf şeyhi silsilesi yaygındı. Osmanlı toplumundaki esnaf sisteminin geçmişte önceki Türk-İslam devletlerine kadar gerilere uzanmaktadır. Osmanlı şehir hayatında görülen bu teşkilat gerçekte, 13-14 yüzyıllardaki ahi hareketinin bir devamı olarak kabul edilmektedir. Ancak 16. yüzyıldan itibaren ülkede Merkezi otoritenin artmasıyla gücünü kaybetmiştir. 18. ve 19. yüzyıldan itibaren ise Osmanlı ülkesindeki esnaf sistemi Avrupa'daki Sanayi inkılabının da etkisiyle çöküş düzenine girmiştir.³

Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'ı fethiyle birlikte adada da bir esnaf teşkilatı oluşturulmuştu. Kıbrıs'ta üretim yapan ilk zanaatkarlar ve tüccar Osmanlı ordusuyla doğrudan bağlantılı kişilerdi.⁴ Lefkoşa Şer'iye Sicillerinden öğrenildiği kadarıyla, Osmanlı idaresinde Kıbrıs'ta bazı Anadolu şehirlerinden daha fazla yaklaşık 100⁵ civarında zanaat grubu bulunmaktaydı.⁶ Bu zanaat dalları incelendiğinde, hemen hemen hepsinde adadaki gayrimüslim ve Müslim halkın karışık olarak çalıştıkları görülür. Buna karşın Kıbrıs'ta faaliyet gösteren kasap esnafının büyük çoğunluğunu Müslüman kasaplar oluşturmaktaydı.⁷ Bu arada Osmanlı şehir ve kasabalarında faaliyet gösteren esnafın, hiyerarşik yapıda teşkilatlandığı ve birbirleriyle rekabet esasına göre değil, karşılıklı kontrol ve yardım prensibini esas aldıkları bilinmektedir.⁸ Dolayısıyla Osmanlı ülkesinin genelinde olduğu gibi Kıbrıs'ta da esnaf dalları birbirleriyle işbirliği yaparak birbirlerini tamamlamışlardı.

Bilindiği gibi, kasaplar, hayvan kesim ve et satışı işiyle uğraşan esnafın adıdır. Kasapların en büyük yardımcıları *celep* denilen taşrada hayvan satın alıp şehirlere getiren tüccardır. Celepler ise hayvanları satın aldıkları çobanlarla iş birliği içindedirler. Gerek kasaplık gerekse celeplik güç işlerdir. Çünkü bu ticarette kâr etmek pek de kolay değildi. Çoğu zaman bu işi yapanlar iflâs bile ederlerdi. Osmanlı ülkesinde kasaplık bu özelliklerinden dolayı bir ara ceza unsuru olarak kullanılmış ve bir suç işleyenler kasap yazılmakla tehdit edilmişlerdi.⁹ Sicil kayıtlarından anlaşıldığı kadarıyla celebe giden tüccarın satın alacakları hayvanların fiyatları önceden belirleniyordu. Ama bazı zamanlarda hayvan sa-

H 1100-1200/M 1688-1789, Ankara 2010, s. 17.

3 Demirel, Osmanlı Esnafı, s. 253; Mehmet Demirtaş, *Osmanlıda Fırıncılık 17. Yüzyıl*, İstanbul 2008, s. 26-29; Demirtaş, *Suç ve Ceza*, s. 19-21.

4 M. Akif Erdoğan, "Kıbrıs'ta İlk Osmanlı Esnaf ve Zanaatkarları", *Osmanlı Öncesi ile Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerinde Esnaf ve Ekonomi Semineri*, İstanbul 2003, s. 211.

5 Ali Efdal Özkul, *Kıbrıs'ın Sosyo Ekonomik Tarihi 1726-1750*, Dipnot Yayınları, Ankara 2010, s. 358.

6 Karşılaştırma için bkz. Demirel, Osmanlı Esnafı, s. 256.

7 Ali Efdal Özkul, "Tradesmen and Their Products in 18th Century in Ottoman Cyprus", *Ottoman Cyprus A Collection of Studies on History and Culture* (ed. Michalis N. Michael, Matthias Kappler and Eftihios Gavriel), Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 2009, s. 197-199.

8 Demirel, Osmanlı Esnafı, s. 253.

9 Ayrıntılı bilgi için bkz. Suraiya Faroqhi, *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler* (çev. Neyyir Kalaycıoğlu), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1994, s. 279-285; Ömer Demirel, *Osmanlı Dönemi Sivas Şehri ve Esnaf Teşkilatı*, Sivas 1998, s. 85; Demirtaş, *Suç ve Ceza*, s. 232.

hipleri bu fiyatları düşük bulduklarından celeplere hayvan satmıyorlardı.¹⁰ Bu arada kasapların gerek hayvanları gerekse de farklı geçim kaynakları elde etmek için tarımla da uğraştıkları ve zaman zaman Lefkoşa'daki ambardan tohumluk zahire aldıkları sicildeki bilgilerden öğrenilmektedir.¹¹

Adada Faaliyet Gösteren Kasaplar

Osmanlı Devleti halkın temel besin kaynaklarına karşı hassas davranmıştır. Dolayısıyla narh defterlerinde temel tüketim maddeleriyle ilgili bilgiler diğer ürünlere nazaran fazla yer almıştır. Özel özen gösterilen esnaf dallarından birisi olan kasaplarda da durumun aynı olduğu belgelerden anlaşılmaktadır. Lefkoşa Şer'iyeye Sicillerindeki kayıtlara göre adada kasap mesleğini ilk icra eden kişi kasap sağır Ali'ydi. Nisan/Mayıs 1587 tarihinde kasap sağır Ali Lefkoşa'da Yeni Han civarında bulunan Sultan Selim Han vakfına ait bir dükkânı 10 yıllığına kiralamıştı.¹² 1587 yılından sonra Lefkoşa sicillerindeki kasaplarla ilgili ilk kayıtlar 1604 yılına aittir. 23 Aralık 1604 tarihinde karşılaşılan kasaplar Kasap Hacı Mustafa, Kasap Hüsnühak ve Kasap Sefer Beşe'dir.¹³ Lefkoşa Sicillerindeki 25 Mart 1635 kaydedilen narh kaydında Lefkoşa'da kasaplık mesleğini icra eden 10 kasabın adlarına rastlanmaktadır. Burada verilen liste Lefkoşa sicillerindeki kasaplar ile ilgili kaydedilmiş ilk toplu listedir.¹⁴ Sicillerdeki bazı kayıtlardan baba oğul kasapların olduğu da öğrenilmektedir. Örneğin Kasapbaşı Hacı Mehmet bin Kasap Ali¹⁵, Kasapbaşı Hacı Hüseyin Ağa bin Kasapbaşı Molla Hasan¹⁶. Lefkoşa Şer'iyeye Sicillerinde adanın birçok bölgesinde Müslüman ve gayrimüslim olmak üzere yaklaşık 405 kasabın ismine rastlanmaktadır. Bu kasaplardan sadece 29 tanesi adanın çeşitli bölgelerinde kasaplık yapan gayrimüslimlerdir. Bu arada gayrimüslim kasapların sadece 2 tanesi Lefkoşa sicillerindeki narh listelerinde yer almıştır.

Görüş

-
- 10 Özkul, a.g.e., s. 352.
 11 KŞS, 41/27-1; KŞS, 3/23-8. (Kıbrıs/Lefkoşa Şer'i Sicil. Burada ilk önce defter numarası verilmiş, daha sonra sırasıyla sayfa sayısı ve hüküm numarası belirtilmiş ve çalışmanın tamamında, sicillere yapılan atıflarda bu yol izlenmiştir.)
 12 KŞS, 1/323-1; Ronald C. Jennings, *Christians and Muslims in Ottoman Cyprus and the Mediterranean World, 1571-1640*, New York 1993, s. 334.
 13 KŞS, 15/1-1; KŞS, 2/48-2.
 14 KŞS, 4/244-1.
 15 KZD, 4/61-1. (Kıbrıs/Lefkoşa Zabıt Defteri. Burada ilk önce defter numarası verilmiş, daha sonra sırasıyla sayfa sayısı ve hüküm numarası belirtilmiş ve çalışmanın tamamında, sicillere yapılan atıflarda bu yol izlenmiştir.)
 16 KŞS, 53/121-2.

Tablo I, Lefkoşa Sicillerindeki Narh Kayıtlarındaki Kasap listeleri¹⁷

Tarih	Kasap İsimleri	Sayı
25/03/1635	Şahin Beşe, Musa Beşe, Ali Beşe, Abdullah, Acem oğlanı, Piyale Beşe, Hüseyin Kara Fazlı, Hüseyin Beşe, Derviş Beşe, Nasrullah tabi-i el Hâc Mustafa	10
12/09/1722	İsmail vekil-i Muslu Beşe, Tamanoğlu Mustafa Beşe, Hüseyin Beşe, Deli Şaban, Ortağı Mustafa, Ramazan celebkeşân, el-Hâc Ramazan, Osman, Abdülgaffâr, Hasan Beşe, Mahmut, Yusuf, Süleyman, Ahmet, Mehmet, Deli Mehmet	16
20/10/1736	Kasapbaşı Hacı Yusuf, Hacı Şaban, Mustafa Beşe, Hasan Beşe, el-Hâc Mustafa, es-seyyid Ahmet	6
7/02/1746	Çorbacı kasapbaşı Recep Ağa, el-Hâc Mustafa, Rüstem, el-Hâc Yusuf, Küçük Ali, Deli Mehmet	6
13/03/1758	Serkasap Mustafa Beşe, Musa Beşe, Ali Beşe, Rüstem, İbrahim, Hüseyin Kabakçı, Ahmet Beşe, Körpe Mehmet, Yeni Mehmet, Yağcıoğlu Yusuf, es-Seyyid Ali, el-Hâc Mahmut, Kuyucu Yusuf	13
22/10/1759	Kasapbaşı Mustafa Beşe, Musa Beşe, es-Seyyid Ali, Körpe Mehmet, Yusuf Beşe, İbrahim, es-Seyyid Hüseyin, Telekçi Ahmet, Yusuf Beşe, Çiçek Mustafa, Koca Mustafa, Hacı Mahmut, Uzun Ali Beşe, Yeni Mehmet, Rüstem Beşe, Hacı Veli	16
11/08/1761	Kasapbaşı Ahmet, es-Seyyid Ali, Mehmet, Rüstem, es-Seyyid Hüseyin, Mehmet, Yusuf, Mısdık	8
21/03/1762	Hacı Musa, Hacı Ali, İbrahim Beşe, Hasan, es-Seyyid Hüseyin, es-Seyyid Ali, Ahmet, Kapucu Yusuf, Osman, Deli Mehmet, Yorgi	11
27/07/1762	Kasapbaşı Ali, Hacı Musa, es-Seyyid Ali, es-Seyyid Hasan, Hasan, Osman, Yusuf, Ahmet, Deli Mehmet, Kapucu Yusuf	10
23/11/1767	Kasapbaşı Hasan, Kerti Mehmet, Yusuf, Babra Hüseyin, Mehmet, İbrahim, Hacı Musa, Hacı Ali, Ahmet, Yorgi zimmî	10
16/03/1777	Kasapbaşı Osman bin Hasan, Hacı Musa bin Ramazan, İbrahim bin Mehmet, Kuyucu Yusuf, Delikci Ahmet	5
24/03/1788	Kasapbaşı Hüseyin, İbrahim, Ramazan, Hasan, Hacı Osman	5
1/08/1829	Hasan bin Hüseyin, Hüseyin bin İsmail, Ahmet bin Ali, Osman bin Mustafa, Ali bin Süleyman, Hüseyin bin Hasan, Mehmet bin Süleyman, Mustafa bin Hüseyin, İbrahim bin Mustafa, Mustafa bin İsmail, Ahmet bin Mehmet, Yusuf bin Mevlut, Ali bin İsmail, Acı Hristofi veled-i Cirkaku	14

Tablo I incelendiğinde Lefkoşa'da kasaplık yapanların en fazla 16, en az ise 5 kişi oldukları anlaşılmaktadır. 12 Eylül 1722 tarihinde Lefkoşa'da kasap

17 KŞS, 4/244-1; KŞS, 11/96-1; KŞS, 14/1-6; KŞS, 17/30-2; KŞS, 18/13-4; KŞS, 18/37-86; KŞS, 19/149-1; KŞS, 19/147-1; KŞS, 18/177-3; KŞS, 19/55-1; KŞS, 20/129-1; KŞS, 21/98-3; KŞS, 33/150-1.

Gazi

Akademik
Bakış

167

Cilt 11
Sayı 23
Kış 2018

olarak faaliyet gösteren 16 kişinin içerisinde yer alan kasap İsmail'in vekilinin de Muslu Beşe olduğu belirtilmişti. İlgili narh kaydında kasapların birbirleriyle ortaklık kurdukları ve bunu da kayıtlara yazdırdıkları da görülmektedir. Örneğin Deli Şaban ve ortağı Mustafa. Lefkoşa sicilindeki diğer kayıtlardan farklı olarak ilgili belgenin devamında kasap dükkânı ustaları¹⁸ olarak da el-Hâc Yusuf, Usta Murat, kasapbaşı Usta Yusuf ve el-Hâc Şaban olmak üzere 4 kasap ustasının adı belirtilmişti. Bu arada el-Hâc Ramazan ortağı Osman'a kasap dükkânı açmasına ve dükkânında *hâdim* etini eksik etmeyeceğine dair kefil de olmaktadır.¹⁹ 22 Ekim 1759 tarihinde Lefkoşa'da faaliyet gösteren kasapların sayısının 1722'deki gibi 16'ya çıktığı anlaşılmaktadır.²⁰ 11 Ağustos 1761'de ise Lefkoşa Kazası'nda kasaplık yapanların sayısının 8'e düştüğü görülmektedir.²¹ Yaklaşık yedi ay sonra 21 Mart 1762 tarihinde ise kasap sayısı 11'e çıkarılmıştı.²²

Osmanlı Devleti'nin birçok bölgesinde gayrimüslim kasaplar ile Müslüman kasaplar diğer esnaf dallarında olduğu gibi birlikte faaliyet göstermişlerdi.²³ Bu arada gayrimüslim kasaplara Lefkoşa Şer'iye Sicillerindeki resmî kayıtlarda ilk olarak 21 Mart 1762 tarihli belgede tesadüf edilmektedir.²⁴ Benzer durum celebe gidecek tüccar için de geçerlidir. Her ne kadar da Lefkoşa'da faaliyet gösterebilecek kasaplar ile ilgili sicile kaydedtirilen listelerde ilk gayrimüslim kasap kaydı 1762'lerde ise de adanın çeşitli yerlerinde önceki yıllarda kasaplık mesleğini icra eden gayrimüslimlerin olduğu kayıtlardan öğrenilmektedir.²⁵ Bunlardan ilki 8 Kasım 1713 tarihli bir belgede adı geçen Mesarya'nın Melunda Köyü'nden Kasap Marko'dur. Kıbrıs'ta durum bu şekilde iken Faroqhi'ye göre İstanbul'da kasaplık yapmak için seçilenlerin neredeyse %60'ını gayrimüslimler oluşturmaktaydı.²⁶ İstanbul'daki kasaplarla ilgili benzer bilgileri Evliya Çelebi de paylaşmaktadır.²⁷ Ancak Demirtaş ve Bilgin bu görüşe katılmamaktadırlar.²⁸ Bilgin 18. yüzyıl sonlarında İstanbul'un Üsküdar bölgesinde kasaplık yapan 45 kişinin sadece 20'sinin gayrimüslim olduğunu belirtmekteydi.²⁹

Görüş

- 18 Esnaf ustaları ile ilgili bilgi için bkz. Demirtaş, *Suç ve Ceza*, s. 43-48.
 19 KŞS, 11/96-1; Osmanlı Devleti'nde esnafın dükkân açma durumu ile ilgili olarak bkz. Demirel, *Osmanlı Esnafı*, s. 254; Demirtaş, *Osmanlıda Fırıncılık*, s. 32-33; Demirtaş, *Suç ve Ceza*, s. 39-41.
 20 KŞS, 18/37-1.
 21 KŞS, 19/149-1.
 22 KŞS, 19/147-1.
 23 Sivas örneği için bkz. Demirel, a.g.e., s. 63.
 24 KŞS, 19/147-1.
 25 KŞS, 8/139-2; KŞS, 8/145-1.
 26 Faroqhi, *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler*, s. 280.
 27 Evliya Çelebi, *Seyahatname I*, İstanbul 1314, s. 538-628.
 28 Demirtaş, *Suç ve Ceza*, s. 57.
 29 Arif Bilgin, "Kefâlet Defterlerine Göre XVIII. Yüzyıl Sonlarında Üsküdar'da Gıda Maddesi Üreten/Satan Esnaf", *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu VIII, Bildiriler*, 21-23 Kasım 2014, C.II, İstanbul 2015, s. 312.

7 Temmuz 1762³⁰ ile 23 Kasım 1767³¹ tarihlerindeki kayıtlarda verilen kasap listeleri incelendiğinde söz konusu yıllarda Lefkoşa'da 10 kişinin kasap olarak görev yaptığı ve listelerde verilen bazı kasapların 5 yıl sonra görevde olmadıkları veya önceki yıllarda görevde olanlara tekrar görev verildiği anlaşılmaktadır. İki liste arasındaki farklardan biri kasapbaşının değişmesi diğeri ise 1767 yılındaki listede olan kasap Yorgi'nin tekrar listede yer almasıdır. Ayrıca ilgili kayıtlarda bu kişilerin dışında herhangi birinin hayvan kesip satmaması için görevliler uyarılmaktadır. Osmanlı ülkesinin genelinde uygulanan kuralın burada da uygulandığı ve her esnaf grubunda kaç kişinin çalışacağı belirlenerek isimleri sicile kaydedilmektedir.³²

Esnafın mesleklerini icra etmeleri bakımından gedik sahibi olmaları kadar önemli diğer iki husus da kefillik ve taahhütlük durumudur. Osmanlı Devleti, belli grupları birbirlerine karşı sorumlu tutmak suretiyle toplumda bir iç kontrol müessesesi oluşturmuştu. Genelde, aynı meslekte olan kişiler, kadı huzurunda birbirlerine kefil olduklarını beyan ediyorlar ve bu durum sicile kaydediliyordu.³³ Benzer kefillik durumu Lefkoşa'da kasaplık mesleğini icra eden kasaplar tarafından da kullanılmıştı. 12 Eylül 1722 tarihli belgede Kasap el-Hâc Ramazan'ın ortağı olan Osman'a kefil olarak bu tarihten itibaren kasaplık yapmasına imkân tanıdığına tanık olunmaktadır. Bu arada kasap Osman'a dükkânında *hâdim* eti eksik etmemek şartı koşulması adada bu et cinsine verilen önemi de göstermektedir.³⁴ Önceki yıllarda olduğu gibi kasap esnafında faaliyet gösterenlerin 19. yüzyıl belgelerinde de birbirlerine kefil oldukları görülmektedir.³⁵ Lefkoşa'da verilen taahhütlerin bir benzeri Sivas'taki kasaplar tarafından da verilmiştir.³⁶

Osmanlı ülkesinin genelinde olduğu gibi Kıbrıs'ta da esnaf teşkilatı içerisinde faaliyet gösterenler arasında beşe, çorbacı, ağa gibi Yeniçerilere ait unvanları kullananlar bulunmaktaydı. Lefkoşa şehrindeki Ömeriye Mahallesi'nde kışlaları (Orta Odası)³⁷ bulunan Yeniçeriler, askeri rolleri dışında adanın sosyal ve ekonomik hayatına önemli katkılar yapmışlardı. Bu arada Orta Odası birçok esnafa ait dükkânların bulunduğu Lefkoşa'nın önemli ticaret yerlerinden biriydi. Ayrıca sicillerden Kıbrıs'taki Yeniçerilerin yoğun bir şekilde ticaretle ve sanatkarlıkla uğraştıkları da anlaşılmaktadır. Bu durum da bizlere Yeniçerilerin

30 KŞS, 19/147-3.

31 KŞS, 19/55-1.

32 Demirel, Osmanlı Esnafı, s. 254.

33 Ömer Demirel, a.g.e., s. 84; Üsküdar'daki kefillik örnekleri için bkz. Mehmet Demirtaş, "XVIII. Yüzyılda Üsküdar Esnafının Meslekî İhlalleri ve Uygulanan Yaptırımlar", *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu VIII, Bildiriler*, 21-23 Kasım 2014, C.II, İstanbul 2015, s. 374.

34 KŞS, 11/96-1.

35 KŞS, 33/150-1.

36 Demirel, a.g.e., s. 85.

37 Orta Odası Kıbrıs'ta bulunan Yeniçerilerin Lefkoşa Ömeriye Mahallesi'nde kışlalarının bulunduğu yer idi. Erdoğan, Kıbrıs Yeniçerileri, s. 310.

Gazi

Akademik
Bakış

169

Cilt 11
Sayı 23
Kış 2018

esnaf teşkilatı içerisinde çeşitli alanlarda faaliyet gösterdiklerini kanıtlar niteliktedir.³⁸ Şenyurt, “beşe” unvanının yeniçerilerde ilkesel olarak “ağabey” anlamına gelen bir şeref payesi olduğunu düşünmektedir. Bu arada 18. yüzyılda yeniçeriler ile esnafın tek bir toplumsal sınıf çatısı altında birleştikleri de öne sürülmektedir.³⁹ Yeniçeriler özellikle gıda maddesi üreticisi esnaf dalları içerisinde faaliyet göstermişlerdir. Örneğin Üsküdar’da 22 kasabın 19’u beşe unvanını kullanırken⁴⁰ Kıbrıs’ta ise 376 Müslüman kasabın sadece 30 tanesi beşe unvanını kullanmaktaydı.

Adada Faaliyet Gösteren Kasapbaşılar

Her esnaf dalında olduğu gibi kasap esnafından sorumlu olan bir kişi bulunmaktaydı. Bu kişilere Osmanlı ülkesinin genelinde şeyh, yiğitbaşı, usta, kethüda vb. farklı unvanlar verilebilmekteydi.⁴¹ Kıbrıs’ta kasapların başında olan kişiler için kasapbaşı veya serkasab ile kethüda unvanları kullanılmıştı.⁴² Lefkoşa sicillerinde kethüda-yı kasap unvanını kullanan ilk kasaplar Lütfullah ile Mustafa iken⁴³ ilk kasapbaşı unvanını kullanan kasap ise Mehmet bin Telli Odabaşı’ydı (19 Ağustos 1713).⁴⁴ Zaman Zaman kasapbaşı seçimi geçikmekte ve bu durum kasapları olumsuz etkilemekteydi. 1744-45 yılında kasapbaşı olan Veli Şaban’ın ölmesi üzerine yerine yeni bir kasapbaşı seçilene kadar geçen 10 aylık sürede kasaplar zarar etmişlerdi.⁴⁵ Sonraki kayıtlardan bu göreve 1746 yılından itibaren Çorbacı Recep Ağa’nın getirildiği anlaşılmaktadır. Söz konusu kayıta 1746 yılı Şubatı’nın yedisinde zabıtân-ı memleket, ayân-ı vilâyet, sulehâ, ulema ve kasapbaşı Recep Ağa’nın marifetiyle celebe gidecek tüccar da seçilmişti. Bunlar, Emir İbrahim, Musa, Kofa Mustafa, Yağcıoğlu Yusuf, Ali Şaban birader-i Uzun Hüseyin’dir.⁴⁶ Bazı yıllarda kasapbaşılar çok sık değişmekte veya görevden alınanlara tekrar görev verilmekteydi. Sicil kayıtlarında 11 Ağustos 1761 tarihinde kasapbaşı olarak Ahmet’in ismi varken 11 Şubat 1762’de Mustafa’nın ve 27 Temmuz 1762’de ise Ali’nin isimleri bulunmaktaydı.⁴⁷ Sonraki yıllarda 1761-1762 döneminde yapılan sık kasapbaşılığı değişikliğinin devam etmediği sicildeki kayıtlardan öğrenilmektedir.

- 38 Mehmet Akif Erdoğan, “Kıbrıs Yeniçerileri Üzerine Notlar 1593-1640”, *Pax Ottomana Studies in Memoriam Prof. Dr. Nejat Göyünç* (ed. Kemal Çiçek), Ankara 2001, s. 310, 313; KŞS, 27-71-1; KŞS, 39/22-2.
- 39 Oya Şenyurt, “Onsekizinci Yüzyıl Osmanlı Başkentinde Taşçı Örgütlenmesi”, *METU İFA*, 26/2, 2009/2, s. 110; Fatma Müge Göçek, *Burjuvazinin Yükselişi, İmparatorluğun Çöküşü Osmanlı Batılılaşması ve Toplumsal Değişme* (çev. İbrahim Yıldız), Ayraç Yayınevi, Ankara 1999, s. 201.
- 40 Bilgin, a.g.m., s. 313, 315.
- 41 Demirel, Osmanlı Esnafı, s. 254; Demirel, a.g.e., s. 64.
- 42 Özkul, a.g.e., s. 352-353; Mehmet Demiryürek, *Kıbrıs Esnaf Tarihi (1750-1850)*, Kıbrıs Türk Esnaf ve Zanaatkarlar Odası yayını, Lefkoşa 2011, s. 181.
- 43 KŞS, 3/47-4; KŞS, 3/48-4.
- 44 KŞS, 8/30-2; KŞS, 8/7-1.
- 45 KŞS, 16/170-1.
- 46 KŞS, 17/30-1; Özkul, a.g.e., s. 352
- 47 KŞS, 19/149-1; KŞS, 19/149-3; KŞS, 19/147-1

Görüş

Tablo II, Lefkoşa'da Görev Yapan Kasapbaşılar

Adı	Tarih	Kaynak (KŞS)
Lütfullah kethüda-yı kasap	21/08/1610	3/47-4
Mustafa Kethüda	04/09/1610	3/48-4
Mehmet bin Telli Odabaşı	19/08/1713	8/30-2
Yusuf Beşe ibn-i Ahmet (Usta Yusuf)	22/11/1713; 18/09/1724	8/7-1; 12/12-1
el-Hâc Yusuf bin Hüseyin (Hâcı Yusuf)	11/12/1733; 19/08/1739	14/1-2; 15/85-3
Veli Şaban	1744-45	16/169-1
Recep Ağa (Çorbacı)	07/02/1746	17/30-1
Hacı Ahmet	1749-50	16/169-4
Mustafa Beşe	08/04/1758	18/13-4
Ahmet	11/08/1761	19/149-1
Mustafa	11/02/1762	19/149-3
Ali	27/07/1762	19/147-3
Hasan (Hasan bin Derviş)	06/03/1767; 23/03/1772	19/44-2;20/69-1
Hacı Osman bin Hasan	16/03/1777;20/11/1784; 01/10/1799	20/129-1;21/20-1; 22/69-1
Hüseyin	05/1788	21/98-3
Baba Yusuf	23/04/1803	24/24-1
Yusuf bin Ali	03/01/1807	26/15-1
Ahmet	13/05/1812	27/166-4
Hüseyin Ağa	01/02/1841	38/162-1
Monlâ Hasan	10/05/1843	39/79-2
Hacı Mehmet	12/11/1844	39/170-1
Hüseyin Ağa	16/07/1845	40/53-2
Mustafa (Mustafa Ağa, Mustafa bin Hamza, Mustafa Ağa ibn-i Hamza bin Abdullah)	31/12/1847;22/05/1851; 11/07/1857; 21/05/1863;24/06/1865	41/133-1;42/138-1; 44/131-1; 47/73-3; KZD, 7/54-4
Hacı Mehmet bin Kasap Ali (Hacı Mehmet Ağa)	17/11/1860; 04/06/1863	KZD,(1276-77)61-1; KZD, 7/40-1
Hacı İbrahim	1863-64	KZD, 8/17-1
Hüseyin Ağa (Hacı Hüseyin Ağa bin Molla Hasan)	26/06/1867;28/03/1873; 27/10/1881	47/173-4; 51/34-1; 53/121-2
Ali bin Abdullah	25/01/1870	49/221-2

Gazî

Tablo II'den de anlaşılacağı üzere Osmanlı idaresinde Lefkoşa sicillerine kaydedilmiş olan 27 kişi kasapbaşı olarak görev yapmıştır. Başlangıçta kasap esnafının başındakiler kethüda unvanı kullanırken sonraları kasapbaşı unvanını kullanılmışlardır. Bu kişiler arasında Lefkoşa'da görev yapan ekmekçilerde olduğu gibi gayrimüslim bir kişi kasapbaşı olarak seçilmediği görülmektedir.⁴⁸ Buna karşılık Osmanlı Devleti'nin farklı bölgelerinde gayrimüslim kasapbaşılar da görev yapmışlardır.⁴⁹ Ayrıca Tablo II'de görüleceği üzere bazı dönemlerde kasapbaşılık babadan oğula geçmiştir. Bu arada görevden alınan kasapbaşılar tekrar göreve getirilmiş oldukları kayıtlardan anlaşılmaktadır.

Kasapların Sattıkları Et Çeşitleri ve Fiyatları⁵⁰

Osmanlı Devleti ekmekte olduğu gibi, temel besin maddeleri arasında sayılabilecek ette de sıkı bir denetim yapmaktaydı. Devlet bu denetimi ürünlerin kalitesinde yaptığı gibi fiyatlarını kontrol ederek de uygulamaktaydı. Bunun için de normal zamanlarda yılda iki defa bir mala uygulanan azami fiyat anlamına gelen narh sistemini kullanmıştı. Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinden itibaren kullanılan narh uygulaması aslında ekonomik ve sosyal bir tedbir olarak fiyatların denetim altında tutulması amacına yönelikti.⁵¹ Narh tespit edilirken numuneye bakılır ve ona göre malın fiyatı belirlenirdi. Fiyat belirlenirken esnafın görüşü alınsa da çoğu zaman devletin yani kadının rolü daha fazla olmaktadır.⁵²

Osmanlı ülkesinin genelinde olduğu gibi adada da büyükbaş hayvanların daha çok gücünden ve sütünden, küçükbaş hayvanların ise etinden, sü-tünden ve yününden faydalanılmaktaydı.⁵³ Kasaplar, kestikleri hayvanların derilerini debbağlara, yağlarını mumculara satarlarken, etlerini ve etlerinden elde edilen ürünleri halka kadı tarafından belirlenen fiyatta ve şekilde satmak zorundaydılar. Sicildeki bazı belgelerde etlerin nasıl ve ne şekilde satılacağı da açıklanmıştı. Meselâ, *parçasız olmak üzere, hâdımı hâdim, kancığı kancık* şeklinde satacaklarına dair kasaplar kadıya taahhütte bulunuyorlardı.⁵⁴ Verilen bu taahhütlerin yanında farklı yıllarda verilen narh kayıtlarında da kasaplara satacakları etleri nasıl satmaları gerektiği konusunda uyarıların yapıldığı görülmektedir. 27 Ocak 1743 tarihli kayıta *parçasız hâdımı, hâdim olarak ve kancığı da kancık* şeklinde satmaları tembih edilmişti.⁵⁵ İlgili kayıttan 15 sene sonraki başka bir belgede bir önceki uyarıya benzer bir uyarı yapıldığı anlaşılmaktadır. Teke, kuzu ve *hâdim* etinin her birinin *marıye* (koyun) etiyle karıştırılmaması gerektiği

48 KŞS, 16/210-2; Özkul, a.g.e., s. 356

49 Demirel, Sivas Tüccar ve Esnafı, s. 167.

50 18. yüzyılın ikinci yarısı ile ilgili et fiyatları ve çeşitleri için bkz. Demiryürek, a.g.e., s. 183-191.

51 Demirtaş, *Osmanlıda Fırıncılık*, s. 41.

52 Genç, a.g.m., s. 298.

53 Suraiya Faroqhi, *Osmanlı Şehirleri ve Kırsal Hayat*, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2006, s. 74-76.

54 KŞS, 12/99-5; Demirel, a.g.e., s. 85.

55 KŞS, 15/168-1.

belirtilmişti (13 Mart 1758).⁵⁶ Bazı durumlarda kasaplar et fiyatlarının düşüklüğünden ve zarara uğradıklarından şikâyet ederek, et fiyatlarına zam yapılmasını talep ediyorlardı. Yapılan incelemede, kasapların haklı olduğu ortaya çıkarsa, et fiyatlarına zam yapılırdı.⁵⁷ 11 Ağustos 1761 tarihli narh belgesinde kasapların *hâdim* ve *mâriye* etlerini *ziyade* ve *semiz* olarak satacakları açıklanmaktaydı.⁵⁸ Sicildeki kayıtlarda kasaplara verilen narhın *rûz-ı kasımdan rûz-ı hızra* kadar⁵⁹ veya *Temmuz'un on beşinden rûz-ı kasıma kadar*⁶⁰ geçerli olduğu da belirtilmişti.

Osmanlı Devleti'nin birçok bölgesinde olduğu gibi Kıbrıs'ta da kasaplar kestikleri hayvanların derilerini debbağ sınıfına satmak zorundaydılar. Eğer kasaplar debbağ sınıfından gerekli izni alırlarsa, derileri isteyenlere de satabilirlerdi.⁶¹ Bazı dönemlerde kasapların kestikleri hayvanların derileri ile etlerinin, ülke dışına satılmasına ve bu etlerden pastırma⁶² yapılmasına kesinlikle izin verilmezdi. Lefke, Hırsofu, Baf, Gilan, Evdim ve Leymosun (Limasol) Kazalarında ticaret maksadıyla teke ve sair hayvan kesip pastırma yapan kişilerle Tuzla, Leymosun ve Mağusa iskelelerinden *diyar-ı ahara ham culud, işlenmiş lûk, sarı ve siyah sahtiyan*, pastırma ve koyun ihraç edenlere engel olunması istenmekteydi (7 Şubat 1746).⁶³ Buradaki amaç, adada yaşayanların et ile deri sıkıntısı çekmesine ve et darlığından dolayı fiyatların artmasına engel olmaktı. Kasapların iş birliği yaptığı bir başka esnaf dalı ise mumculardı. Mumcuların mum yapmak için kullandıkları hammaddelerden birisi olan ham yağı (kuyruk yağı) kasapların kestikleri hayvanlardan elde etmekteydiler. 25 Eylül 1791 tarihinde mumcuların kasaplardan satın alacakları *ham revgânın* kıyyesi 6 para idi.⁶⁴

Tablo III, Kıbrıs'ta Tüketilen Et Çeşitleri ve Fiyatları (1635-1844)⁶⁵

Tarihi	Teke (kıyye)	Hâdim (kıyye)	Keçi (kancık) (kıyye)	Koyun (Mariye) (kıyye)	Kuzu (kıyye)	Kuzu (3k)	Kayıt No (KŞS)
25/03/1635			5p	6p			4/244-1

56 KŞS, 18/13-4.

57 KŞS, 17/55-2; Özkul, a.g.e., s. 372-73.

58 KŞS, 19/149-1.

59 KŞS, 18/37-1.

60 KŞS, 19/147-3.

61 KŞS, 17/A-2.

62 Pastırma yapan esnaf ile kasap esnafı zaman zaman aralarında sorun yaşadıklarında bu tür yasakların alındığı belgelerden öğrenilmektedir. İstanbul'daki örnekler için bkz. Demirtaş, *Suç ve Ceza*, s. 237.

63 KŞS, 17/28-1.

64 KŞS, 21/193-3.

65 Tabloda kullanılan kısaltmalar ve karşılıkları: a: akçe, sa: sağ akçe, ça: çürük akçe, p: para, b: besi, besili kuzu, k: kıyye; *28/09/1741 ve 27/09/1742 tarihlerine ait kasaplara verilen narh kayıtlarının altında bir para beş akçe olarak hesaplandığından bu belgelerde 1 para beş akçe olarak kabul edilmiştir.

12/09/1722	8a	8a			20a		11/96-1
21/04/1727					10a		12/99-6
10/09/1727		12a					12/99-5
04/06/1730	8a				10a		13/226-1
20/10/1736		12a	10a		20a (b)		14/1-5
10/04/1739		12a			12a		15/106-2
28/09/1741 *		3p (15a)	12a	12a	4p (b)		15/138-1
05/03/1742	10a	12a			12a		15/107-2
27/09/1742*		15a	12a		20a (b)		15/168-1
1744-45	10a	12a	10a		15a		15/70-1
07/02/1746	2p	3p			3p (b)	15p	17/28-1
09/06/1746	12a	18a					17/55-2
12/01/1747	2p	3p		3p	3p		17/28-3
22/12/1748		4p		6p			16/157-2
13/03/1758	3p	3p			3p, 3p (b)	15p	18/13-4
22/10/1759		4p	3p				18/37-1
11/08/1761	3p	3p		2p2ça	3p3a		19/149-1
21/03/1762	3p	4p		3p	6p b (1sa)		19/147-1
27/07/1762	15a	18a		12a			19/147-3
1766-67		3p	3p				19/1-6
23/11/1767		4p	3p				19/55-2
26/03/1768		3p		2p	3p3ça		19/55-4
02/12/1768		4p		3p			19/101-1
22/02/1769		15ça		12ça	18ça		19/116-2
13/12/1769		4p	3p				18/83-1
26/02/1770	3p	3p	2p	2p	3p3ça		20/1-2
22/03/1771	3p	3p	2p2ça	2p2ça	3p3ça		20/43-2
11/03/1773	3p	3p	2p2ça	2p2ça	3p3ça		20/82-1
28/03/1774	3p	3p	2p2ça	2p2ça	3p3ça		20/93-3
26/02/1776		5p					20/109-3
09/03/1776	3p	3p		3p	3p3ça		20/109-5
16/03/1777	4p	4p			4p		20/129-1
20/11/1784		5p	7p		8p (b)		21/20-1
24/03/1788	6p	7p			7p		21/96-4
30/04/1791	5p				6p		21/185-1

Görüş

Akademik
Bakış

174

Cilt 11
Sayı 23
Kış 2018

09/03/1792					8p		21/208-2
22/03/1810	13p				14p		27/52-1
21/03/1811	12p		12p	12p	13p		27/126-3
12/08/1814	12p		12p	12p	14p		28/138-1
16/03/1815	15p		15p	15p	16p		28/138-1
19/03/1824	18p		18p	18p	20p		31/1A-4
19/09/1834		48p	48p		60p		35/103-1
23/04/1837	56p				60p		36/120-1
14/04/1844					60p		39/138-2

Tablo III'e göre, Kıbrıs adasında en pahalı etin 3 kıyyelik kuzu⁶⁶ eti, en ucuz etin ise çoğunlukla keçi eti olduğu anlaşılmaktadır. Gerçi bazı yıllarda keçi eti ile teke eti aynı fiyata satılmıştır. Benzer durumların Çorum'da da olduğu kaynaklardan anlaşılmaktadır. 16. yüzyılda Çorum'da 1 kıyye koyun ve keçi eti 5-6 akçeden satılmaktaydı.⁶⁷ Bu tabloda *hâdim* etinin en değerli ikinci et olduğu görülmektedir. Canlı hayvan satışında da *hâdim*'in iki yaşında olanları tekeden daha pahalıydı. Bir yaşındaki teke ile *hâdim*'in fiyatının aynı oluşu belgelerden anlaşılmaktadır.⁶⁸ Ayrıca Tablo III'de 13 Mart 1758 tarihinde teke, kuzu ve *hâdim* etinin her bir kıyyesinin üçer paraya satıldığı görülmektedir. 22 Ekim 1759 tarihindeki kayıta *hâdim* etinin önceki yıla göre fiyatının arttığı anlaşılmaktaydı. 11 Ağustos 1761 tarihinde ise *hâdim* etinin vukıyyesi üçer paraya, *mâriye* eti iki para iki çürük akçeye düştüğü görülmektedir. 19. yüzyıl kayıtlarında ise et fiyatlarının önceki dönemlere göre değişkenlik gösterdiği anlaşılmaktadır. Dinç, bu artışlarda devletin yaptığı 2.000 koyunluk alımların etkisinden bahsetmektedir.⁶⁹ 17 Aralık 1811'de adanın ileri gelen idarecileri ile ilgili alandaki esnaf görüşerek 1 kıyye kuzu etinin Martın başlangıcının bir ay öncesinden itibaren 11 paraya satılacaktı. Ayrıca bu belgenin altında 13 Mayıs 1812 tarihinde ise serkasap Ahmet 1 kıyye *lahm-ı ganemin* 14 paraya satılacağını 2 para indirim yapıldığında ise 11-12 paraya satılabileceğini bildirmekteydi.⁷⁰

Kıbrıs'ın ileri gelenleri ve kasap esnafı tarafından yapılan istişare sonucunda 23 Ocak 1814'den 12 Ağustos 1814 tarihine kadar kuzu etinin kıyyesi 14 paraya, teke, koyun ve keçi etlerinin kıyyesi 12 paraya ve 12 Ağustostan itibaren yılsonuna kadar tüm et çeşitlerinin kıyyesinin 16 paraya satılmasına karar

66 Günümüzde Kıbrıs'ta halk arasında süt kuzusu diye de adlandırılmaktadır.

67 Suraiya Faroqhi, "Kent Yöneticileri, Tımar Sahipleri ve vergiler: Çorum'dan Görüldüğü Şekille 16. Yüzyıl Sonu Bunalımı", *Osmanlı Dünyasında Üretmek, Pazarlamak, Yaşamak*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003, s. 318-319.

68 KŞS, 17/28-2.

69 Güven Dinç, "Osmanlı Döneminde Kıbrıs, 1800-1839", Akdeniz Ü. SBE., Antalya 2010, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 283-284.

70 KŞS, 27/166-4.

Gazisi

Akademik
Bakış

175

Cilt 11
Sayı 23
Kış 2018

verilmişti. 16 Mart 1815 tarihinde kuzu etinin kıyyesinin 16 paraya satılmasına izin verilmişken belgenin devamında 25 Mart 1815 tarihinde ise Nisan ayının sonuna kadar her gün kasapların dükkânlarında kuzu bulunmak şartıyla kuzu etine bir para zam yapılarak 17 paraya satılmasına *kıbel-i şer'den* izin verildiği belirtilmişti. 11 Mayıs 1815 tarihinde ise kuzu, teke ve ağnam etinin 1 kıyyesi 16 paraya satılırken 15 Mayıs'ta ise 2 para zam yapılarak 18 paraya satılmasına izin verilmişti.⁷¹ 19 Mart 1824 tarihinde kasaplara verilen narh kaydından yaklaşık bir ay sonra ise etlere 2 para zam yapılarak 17 Nisan 1824 tarihinden itibaren etlerin 20 paraya satılacağı belirtilmişti.⁷² 21 Mart 1825 tarihinden itibaren kasap esnafı aldığı izinle her çeşit etin kıyyesini yirmi paradan satacaklardı.⁷³ 28 Haziran 1827 tarihinde Lefkoşa çarşısında faaliyet gösteren kasaplara her türlü etin kıyyesini 20 paradan satmalarına izin verilmişti.⁷⁴ Söz konusu kayıtlardan 19. yüzyılda et fiyatlarında bir dalgalanma olduğu ve et çeşitlerinin birleştirilerek tek fiyattan satılması da ette sıkıntı olduğunu düşünmemize neden olmaktadır.

Lefkoşa Şer'îye sicillerinde debbağlara satılan hayvan derileri arasında lûk ve camus derilerine rastlanmasına rağmen narh kayıtlarında sadece küçükbaş hayvanlara ait et çeşitleri ile ilgili bilgiler bulunmaktaydı. Bu arada 19. yüzyıl kayıtlarından fiyatları verilmese bile Tuzla ve Girne'de bulunan mezbalalarda kasapların kestiği hayvanların arasında teke, *hâdım* ve *mariyenin* yanında sığır ile camus bulunduğu anlaşılmaktadır.⁷⁵ Büyükbaş hayvanların etlerinin kasapların sattıkları etler arasında bulunmamasının çeşitli nedenleri olabilir. Bu nedenler arasında belki de öne çıkan büyükbaş hayvanların daha çok çiftliklerde güçlerinden faydalanılması olarak düşünülebilir. Sicillerde koyun ve keçi sahipleri ile çobanlara verilen bir narh kaydına da tesadüf edilmiştir. 5 Haziran 1746 tarihli hükümde iki yaşındaki teke 40 para iken, bir yaşında olan teke 25 para, iki yaşındaki *hâdım* 40-50 paraya satılırken, bir yaşında olanı 25 paraya satılmaktaydı. Aynı hükümde üç vukiyye ağırlığındaki 3 kuzunun 1 kuruş olarak kasaplara satılabileceği belirtilmişti.⁷⁶

Salhane, Kasap Dükkânları ve Kasap Aletleri

Osmanlı Devleti idarecileri kasapların kesecekleri hayvanları şehir dışında uygun bir yerde yapılan salhanelerde kesmelerini istemekteydi. Kasaplar bazı zamanlarda salhaneler dışında hayvan kesseler de genel olarak bu kurala uymak-

71 KŞS, 28/138-1.

72 KŞS, 31/1A-4.

73 KŞS, 31/2A-6.

74 KŞS, 32/98-2.

75 KŞS, 28/209-1; Mehmet Demiryürek, "XIX. Yüzyıl Kıbrıs Esnaf Teşkilatı Üzerine Bazı Tesbitler", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, XXVIII/45, Ankara 2009, s. 33-34; Haydar Çoruh, "II. Mahmut Döneminde Kıbrıs'ın İdarî, İktisadî ve İctimai Yapısı (1808-1839)", Marmara Ü. TAE., İstanbul 2008 (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 325-326.

76 KŞS, 17/28-2.

talar hatta Lefkoşa sicillerinde olduğu gibi salhaneleri kullanacaklarına dair devlete taahhüt dahi vermekteydiler. Sicildeki 24 Ağustos 1739 tarihli kayıтта Kasapbaşı Hacı Yusuf bin Hüseyin ile Şaban bin Hasan, Hacı Şaban bin Murat ve Hacı Mustafa bin Hüseyin adlı kasaplar da söz konusu salhaneden başka bir yerde hayvan kesmeyeceklerini, eğer keserlerse dükkânlarını kapatıp bir daha kasaplık yapmayacaklarını taahhüt etmekteydiler.⁷⁷ 23 Ekim 1722 tarihli mülk satış belgesinde Lefkoşa Kazası'nda Tezkireci Ahmet Efendi bin el-mevlâ Şeyh Mehmet Efendi, Lefkoşa kalesinin Mağusa kapısı dahilinde bulunan arsası üzerinde baştan başa varıncaya değin *kârgîrden masnû' altısı kasap ustalarına, biri çârikçi (çâyrekçi-çeyrekçi)⁷⁸ kasaplarına olmak üzere toplam yedi adet kurnayı ve bir mezbâh-ı kebîri ve beş koyun mandırası ve dört oda ve iki mumhâne ve iki kenîf ve bir âhûr ve kârgîr havuz ve mâ-i azb-i lezîz mâ-i câriden oluşan yeni inşa edilen salhaneyi 2.500 kuruşa hanımı Ahmet kızı Safiye'ye sattığını belirtmekteydi.⁷⁹ İlgili mülk satışı belgesinden Lefkoşa'nın Mağusa kapısında salhane ve etrafında kasap dükkânlarının bulunduğunu ve değerlerinin 2.500 kuruş olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Lefkoşa'daki salhanenin Tuzla Kazası'nda bulunan tuzla yanındaki Ümmülharam (Hala Sultan) hazretlerinin türbesinin vakıflarından olduğu bah-*

77 KŞS, 15/86-4.

78 *Çeyrekçi (çârikçi/çâyrekçi)*: Pazarlarda et satan ayak kasapları veya baraka dükkânlarda çalışan yarı seyyah kasaplar hakkında kullanılmaktaydı. Farsça dörtte bir anlamına gelen çeyrekten bozmadır. Bunların sattığı etlerin genellikle koyunun dörtte biri oranında olması nedeniyle bu isimlendirmeye sebep olmuştur. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.I, İstanbul 1993, s. 361; Demirtaş, XVIII. Yüzyılda Üsküdar Esnafı, s. 374, 385; Demirtaş, *Suç ve Ceza*, s. 169; Priscilla Mary Işın, "Kasaplık Aletleri", *Kasap Kitabı* (ed. Emine Gürsoy Naskali-Hilal Oytun Altun), Tarihçi Yayınevi, İstanbul 2011, s. 77.

79 KŞS, 11/30-2. *Cezîre-i Kıbrıs'da Medîne-i Lefkoşa'da hâlâ mesned-nişîn-i şer'at-i garrâ olan a'lemü'l-ulemâi'l-mütebahîrîn efdalü'l-füdelâi'l-müteverri'in faziletli Tezkireci Ahmed Efendi bin el-mevlâ el-merhûm Şeyh Mehmet Efendi meclis-i şer'-i hatîr-i lâzîmü't-tevkîrde hâlâ taht-ı nikâhlarında olan işbu râfi'atü'l-vesîka Safiyye binti Ahmed nâm hâtûnun zâtı Ahmed bin Mustafa ve Mustafa bin Halil nâm kimesneler şehadetleriyle şer'an sâbit olan mezbûre Safiyye Hâtûn mahzarında ikrâr-ı tâmm ve takrîr-i [kelâm] idüp akd-i âti'z-zikirin sudûruna değin medîne-i Lefkoşa hüsnü ebvâbından Mağusa kapusu dâhilinde vakî' bir tarafta Kafesli kenise demekle ma'rûf kenisenin vakf bahçesine ve bir tarafta ba'zen el-Fâc Rıdvan ve ba'zen Mehmet nâm kimesne menzili ve tarafeyni tarîk-i âmm ile mahdûd ve mümtâz dere üzerine şîrâ-i şer'î ile mâlik olduğum mülk arsa üzerinde başdan başa varınca kârgîrden masnû' altısı kassâb ustalarına ve birisi çârikçi kassâblarına mu'ayyen cem'an yedi aded kurnayı ve bir mezbâh-ı kebîri ve beş koyun mandırası ve dört oda ve iki mumhâne ve iki kenîf ve bir âhûr ve kârgîr havz ve mâ-i azb-i lezîz mâ-i câriyi müştemil kendi mâlîmla müceddeden, mücerreden binâ eylediğim salhâneyi cemî'-i [tevâbi'] ve l-levâhıkıyla ve âme-i hukûk ve merâfıkıyla tarafeynden icâb ve kabûlü hâvî şurût-ı müfsideden ârî bey'-i bât-ı sahîh-i şer'î ile mezbûre Safiyye Hâtûn'a iki bin beş yüz guruşa mezbûre Safiyye Hâtûn'a bey' ve temlik ve teslim eylediğimden sonra semeni olan meblağ-ı mersûm iki bin beş yüz guruşu kendilerine cîhet-i karzı şeriden olan deyn-i mezbûr iki bin beş yüz guruşa takâs eylediğimde ol dahi minvâl-i meşrûh üzre mukâsse ve kabûl eylediğinden sonra sâlifü'l-beyân hudûd-ı mezkûr ile mahdûd olan selhâne cemî'-i tevâbi ve levâhıkıyla mezbûre Safiyye Hâtûn'un mülk-i müşterâsıdır keyfe mâ teşâ' ve hasbe mâ tahtâr mutasarrife olsun dedikde gibbe's-su'âl mâ-vakaia bi't-taleb ketb olundu fi'l-yevmi's-sânî aşer min-Muharremi'l-harâm li-sene hamse ve selâsîn ve mi'ete ve elf. Şuhûdü'l-hâl: Umdetü'l-ulemâi'l-izâm es-Seyyid Ömer Efendi el-Müftî be-cezîre-i Kıbrıs, Zahru'l-hutabâ es-Seyyid Cafer Efendi el-Hatîb-i be-câmi-i Ayasofya, Kıdvetü'l-erbâbi't-tahrîr ve'l-kalem Ahmed Efendi Kâtib-i divân-ı Kıbrıs.*

Gazi

Akademik
Bakış

177

Cilt 11
Sayı 23
Kış 2018

si geçen belgelerden anlaşılmaktaydı. Bu arada Lefkoşa'da faaliyet gösteren kasap esnafı 1749 yılı Eylül/Ekim ayı için Lefkoşa'da kullandıkları mezbaha kirası olarak yirmi beş kuruş ve 12 Kasım 1749 tarihinde de öküz bedeli olarak otuz altı kuruş Ümmülharam Tekkesi Vakfı'na ödemişlerdi.⁸⁰

Belgelerden Lefkoşa'da bulunan kasaphanenin yanı sıra mumhanenin de Tuzla'da bulunan Ümmülharam hazretlerinin türbesinin gelirleri arasında bulunduğu anlaşılmaktadır. İlgili kayıta Eylül 1744'ten Nisan 1750 sonuna kadar kasaphane için her ay 13 kuruş ve mumhane için de 50 kuruş kira verilmekteydi. 1745 yılı başında kasapbaşının ölümü ve yerine yeni bir kasapbaşının seçilmesinin gecikmesi üzerine Lefkoşa'daki kasaplar yaklaşık 10 ay kasaphane kirasını ödeyememişlerdi. Tuzla Kazası'nda bulunan Ümmülharam hazretlerinin türbesinin tamiri için mütevellî kaymakamı Seyyid İsmail Efendi tarafından yapılan harcamalar arasında 1748 yılında kasapbaşı tarafından kasaphane masrafı için 1,5 kuruş harcama yapılırken Kasapbaşı Hacı Ahmet devrinde ise kasaphane tamiri için 7 kuruş harcanmıştı.⁸¹ Bu arada 20 Kasım 1827 tarihli hükümden Kıbrıs'taki esnaftan alınacak ihtisap vergisinin Lefkoşa'da faaliyet gösteren kasaplardan 3 para ve Limasol'da faaliyet gösterenlerden ise 2 para şeklinde tahsil edildiği öğrenilmektedir.⁸² 14 Eylül 1859 tarihli Şer'î mahkemelerde yapılacak işlemlerde uyulacak kuralları ve alınacak harçlarla ilgili olarak yayınlanan nizamnamenin ellinci maddesinde *kasap esnafına mahsûs olan gedikâtın taraf-ı vakıftan ferâğlarının icrası için İstanbul mahkemesinden verilen inhaldardan yalnız kırk kuruş alınacağı* belirtilmekteydi.⁸³

Lefkoşa sicillerinde yer alan kasap dükkânı ile ilgili ilk kayıt 1587'lerde karşımıza çıkmaktaydı. Söz konusu hükümde Nisan/Mayıs 1587 tarihinde Sultan Selim Han evkafına bağlı bir bab kasap dükkânı günlük 1 akçe kira karşılığında mütevellisi tarafından 10 yıllığına kasap sağır Ali'ye kiralanmıştı.⁸⁴ Eylül/Ekim 1594 tarihinde ise Lefkoşa'da Yeni Han'ın civarında diğer dükkânların arasında bir tane de kasap Ahmet Beşe'ye ait kasap dükkânı ve yanında Sultan Selim Han vakfına ait bir başka kasap dükkânı olduğu öğrenilmektedir. Vakfa ait kasap dükkânını herhangi bir ücret ödemedi Mustafa bin Yusuf işletmekteydi. Bunun üzerine vakfın mütevellisi dükkânı aylık 15 akçe kira ile elli yıllığına İsmail bin Cafer'e kiralamıştı.⁸⁵ Her iki vakıf dükkânının aynı bölgede ve aynı vakfa ait olmalarına karşın kira bedellerinin yarı yarıya oldukları anlaşılmaktadır. Ayrıca birinci dükkânı kiralayan kişi kasap iken ikincisinde öyle bir durum kayıta belirtilmemişti. Sicillerde Lefkoşa dışında da farklı bölgelerde kurulan

80 KŞS, 16/222-3.

81 KŞS, 16/169-1.

82 KŞS, 33/36-1.

83 KŞS, 45/33-1.

84 KŞS, 1/323-1; Jennings, a.g.e., s. 334.

85 KŞS, 1/65-1; KŞS, 1/65-2; Erdoğan, Osmanlı Esnaf ve Zanaatkarları, s. 211.

vakıflarda kasap dükkânlarına tesadüf edilmekteydi.⁸⁶ Vakıflara ait dükkanlar kiracıları öldüğü zaman tasarruf hakları mütevellinin de onayıyla ölenin mirasçularına geçebilmekteydi.⁸⁷ Bunlardan birisinde ölmeden yapılan bir devir söz konusudur. 9 Ekim 1678 tarihli kayıta Debbağhâne Mahallesi'nden İbrahim Odabaşı hayatta iken mütevellinin de izni ile Ayasofya Camisi evkafına bağlı Kasaplar Çarşısı'ndaki (*kassâb sükunda*) kasap dükkânının kullanım hakkını kızı Ayşe'ye devretmişti.⁸⁸

Sicillerde karşılaşılan vakıf dükkânında olduğu gibi satışı yapılan 7 adet⁸⁹ ve tasarruf hakkı⁹⁰ değişen kasap dükkânlarının ne eski sahipleri nede yeni sahipleri arasında kasap olan bulunmamaktaydı.⁹¹ Bu arada dükkânları satın alanlar arasında beşe, ağa vb. unvanları kullanan Yeniçeriler de bulunmaktaydı. Bu durum bize bazı kasap dükkânlarının bir çeşit yatırım amaçlı kullanılarak kasaplara kiralandıklarını düşündürmektedir. Söz konusu kayıtların ikisinde yapılan satış işlemleri gayrimüslimler ile Müslümanlar arasında gerçekleşmişti. Geriye kalan 5 kaydın ikisinde ise kasap dükkânını satanlar kadınlardır.⁹² Bu da kadınların en az erkekler kadar sosyo-ekonomik hayatın içerisinde aktif olduklarını göstermektedir.

Sicildeki 26 Nisan 1724 tarihli kayıta Lefkoşa'ya bağlı Ayazma Köyü'nden Yorgi oğlu Nikolo adlı zimmî, Tuzla kasabasında bir tarafı Recep Beşe kirasında bulunan Turâbî Sultan Vakfına ait bir dükkân ve diğer tarafında ise Safiri veled-i Enzeli mülkü bulunan kasap dükkânını Tuzla'nın Sutare Mahallesi'nden Kasım Beşe bin Hasan Beşe'ye elli kuruşa sattığını bildirmekteydi.⁹³ Bu satış örneği ve sonrakiler Yeniçerilerin daha önce de belirtildiği üzere Osmanlı ülkesinin birçok yerinde olduğu gibi adanın da sosyo-ekonomik hayatında etkili olduklarını göstermektedir. Lefkoşa sicillerindeki kayıtlardan Lefkoşa'daki çarşıların birçoğunun içerisinde kasap dükkânı bulunduğu da anlaşılmaktaydı.⁹⁴ 30 Ocak 1816 tarihli bir satışta Köprübaşı'nda 1200 kuruş değerinde bir bablık kasap dükkânı da bulunduğu öğrenilmektedir.⁹⁵ Balıkpazarı'ndaki bir kasap dükkânı mandırası ve önünde bulunan sundurmasıyla birlikte 210 kuruşa satılmıştı (14 Haziran 1724).⁹⁶ Burada da görüldüğü üzere belgelere yansıyan birçok kasap dükkânının önünde sundurma bulunmaktadır. Kasapların bu yerlerde günümüzde olduğu

86 KŞS, 28/256-2.

87 VD, 291-153 (Kıbrıs Vakıf Defteri)

88 KŞS, 5/106-2.

89 KŞS 27/71-1; KŞS, 39/22-2.

90 KZD, 88/33a-1.

91 Benzer bir durum Üsküdar'da da söz konusudur. 52 kasap dükkânına karşın 45 kasap bulunmaktadır. bkz. Bilgin, a.g.m., s. 304, 323.

92 KŞS, 5/6-2.

93 KŞS, 11/74-1.

94 KŞS, 5/6-2; KZD, 16/58-1; KŞS, 49/139-1.

95 KŞS, 29/38-1.

96 KŞS, 12/6-21

gibi pastırma, sucuk veya kurutulmuş/tuzlanmış etleri (samerella⁹⁷) kuruttukları düşünülmektedir. Ayrıca ilgili kayıtlarda bazı kasap dükkânlarının yanında hayvanları koymak için bir de mandırası bulunduğu da öğrenilmektedir.

Lefkoşa sicillerinde karşılaşılan kasap dükkânları yanı sıra kasaplarla ilgili ifadelere de sicillerde rastlanılmaktadır. Bunlar içerisinde Kasaphane Mahallesi⁹⁸, Kasaplar Çarşısı, Kasapbaşı Sokağı, Kasaplar verası vb. yer almaktadır. 20 Ocak 1872 tarihli belgeden ise Lefkoşa'nın Ebu Kavuk Paşa Mahallesi'nde Kasapbaşı Sokağı adlı bir de sokak olduğu öğrenilmektedir.⁹⁹ Ancak 18. yüzyıl sicillerinde kasaplar ile ilgili bir mahalle veya sokak adına tesadüf edilememektedir.¹⁰⁰ 17. yüzyılın sonlarında Lefkoşa'da Ayasofya Camisi evkafına bağlı bir Kasaplar Çarşısı bulunmaktaydı.¹⁰¹ 11 Ekim 1873 tarihli belgede ise Girne Kazası'na bağlı Gazafana Köyü'nde bulunan Kasap bahçesine rastlanılmaktadır.¹⁰² 14 Mart 1828 tarihli kayıтта Lefkoşa'da bulunan Dellâlar Kahvesi yanında bulunan bölgede bir Kasaplar verâsı bulunmaktaydı.¹⁰³ 9 Kasım 1864 tarihli başka bir kayıttan ise Tuzla Kazası iskelesinde çarşı civarında kahvehanenin yanında Molla Mehmet'e ait bir Kasaphane bulunduğu öğrenilmektedir.¹⁰⁴

Günümüzde olduğu gibi geçmişte de kasapların kullandıkları çeşitli aletler bulunmaktaydı. Hatta günümüzdekiler geçmişteki aletlerin devamı niteliğindedir.¹⁰⁵ Bunlar arasında farklı büyüklükte ve özellikte çeşitli bıçaklar, çengel ve satır öne çıkmaktaydı. Lefkoşa sicillerinde bulunan tereke kayıtlarında kasapların ve normal insanların kullandıkları çeşitli kasap aletlerine ve değerlerine tesadüf edilmektedir. Bunlar arasında 20 para değerinde bir adet kasap bıçağı¹⁰⁶, 3 kuruş 1 para değerinde 1 adet kasap bıçağı¹⁰⁷, 2 kuruş 1 para değerinde 1 adet yağ fonisi, 1 adet et satırı, 1 adet ısfarva, 1 adet kasap çengeli¹⁰⁸, 8 kuruş değerinde 2 çift anahtar, 1 adet kasap bıçağı ve 1 adet çengel¹⁰⁹, 50 kuruş değerinde 1 çift piştov ve 1 adet kasap bıçağı¹¹⁰, 22 kuruş değerinde bir

97 Kıbrıs adasına özgü tuzlanarak kurutulmuş et. Osmanlı idaresinde adada hadım teke etinden yapılmaktadır. Günümüzde ise genellikle kısır keçi veya oğlak etinden yapılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ali Efdal Özkul, "Osmanlı Döneminde Kıbrıs'ta Hadım Edilen Hayvanlar", İğdiş, Sünnet, Bedene Şiddet Kitabı (ed. Emine Gürsoy Naskali-Aylin Koç), Kitabevi İstanbul 2009, s. 119-128.

98 KŞS, 5/46-2.

99 KŞS, 50/142-4.

100 Özkul, a.g.e., s. 209-210.

101 KŞS, 5/106-2.

102 KŞS, 51/146-1.

103 KŞS, 31/17-1.

104 KŞS, 47/51-3; KŞS, 50/113-1.

105 Bu konu ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Işın, Kasaplık Aletleri, s. 77.

106 KŞS, 20/11-2.

107 KŞS, 28/56-1.

108 KŞS, 28/152-3.

109 KŞS, 38/213-2.

110 KŞS, 40/123-1.

Görüş

Akademik
Bakış

180

Cilt 11
Sayı 23
Kış 2018

adet kasap bıçağı¹¹¹ ve 10 kuruş değerinde bir adet kasap bıçağı¹¹² bulunmaktadır. Bu belgelerdeki kişilerin kasap olmamalarına karşın kasap aletlerine sahip olmaları kendileri için hayvan kestiklerini düşünmemizi sağlamaktadır.

Alacak Verecek Davalarında Kasaplar

Alacak verecek kayıtlarına genellikle mülk satışları ve tereke kayıtları içerisinde karşılaşılmaktadır. Sicillerdeki alacak-verecek kayıtlarına bakıldığında Kıbrıs'ın genelindeki kasapların adanın ticari hayatının içerisinde oldukça aktif oldukları anlaşılmaktadır. Kasaplar birbirlerine veya adalılara borç verip almışlar, sattıkları veya aldıkları ürünlerden dolayı da kimi zaman sorun yaşamışlardır. Diğer esnarlarda olduğu gibi kasaplar da zaman zaman verdikleri hizmetin karşılığını alacaklı oldukları kişi öldüğü için alamıyorlar ve sorunu çözmesi için mahkemeye başvuruyorlardı.¹¹³ Bu bağlamda mülk satışları ile tereke kayıtları çok değerli bilgiler içermektedirler. Bunlardan biri olan 27 Temmuz 1634 tarihli bir hükümde Lefkoşalı Kasap Şahidi, vefat eden Kıbrıs Beylerbeyi Halil Paşazâde Ahmet Paşa'dan koyun ve keçi bedelinden dolayı 8.380 akçe alacağını mirasçılarından almıştı.¹¹⁴ 27 Mayıs 1787 tarihli belgede Kıbrıs'ın eski muhassıllarından Abdülbaki Ağa'nın alacakları arasında Kasap Ali'den 193 kuruş ile Tuzlalı Kasap Kara Hasan'dan 300 kuruş alacakları da bulunmaktadır.¹¹⁵ Belgelerde yer alan temessüklü borç-alacaklara ek olarak sözlü ve şehadete dayalı olan borç ve alacaklar terekeler aracılığıyla resmileştirilmekte ve kayda geçmekteydi.¹¹⁶ Bu şekilde sicillere yansıyan çeşitli kayıtlar bulunmaktaydı. Lefkoşa'nın Tahtakale Mahallesi'nden Kasap Hüseyin bin Mahmut, İbrahim Paşa Mahallesi'nden iken vefat eden Kasap Hasan bin Musa'dan alacağı olan 287,5 kuruşu Kasap Hasan'ın karısının karşı çıkmasına karşın şahitlerin olması üzerine ölenin terekasından karşılamıştı (13 Şubat 1863).¹¹⁷

Kaynaklardan kasapların birbirlerine birçok alanda yardımcı oldukları öldüklerinde miraslarının mirasçılara ulaştırılmasında bizzat görev aldıkları görülmektedir. Lefkoşa'nın Debbağhane Mahallesi'nden Kasap İbrahim bin Mustafa, Merdivenlimescid Mahallesi'nden vefat eden Kasap Çiçek Mustafa bin Ali'nin kendisine on yıllık hizmetine karşılık vasiyet ettiği mirasının üçte biri olan 340 kuruşu vârislerinden almıştı. Kasap İbrahim'in aynı zamanda Mustafa'nın vasi-i muhtarı olduğu görülmektedir. Söz konusu belgenin *şuhûdü l-hâl kısmında Kasap Hacı Musa bin Ramazan ile Kasap Hacı Ali bin Yusuf'un isimlerine de rastlanılmaktadır (11 Ocak 1770)*.¹¹⁸ Bu türden belgeleri artırmak mümkündür.¹¹⁹

111 KŞS, 44/114-1.

112 KŞS, 47/126-1.

113 KŞS, 8/73-1; KŞS, 42/275-1.

114 KŞS, 4/60-2.

115 KŞS, 21/87-1; KŞS, 21/84-3; KŞS, 21/96-1.

116 Demirel, Borç ve Alacak, s. 92; KŞS, 47/127-1.

117 KZD, 7/46-3.

118 KŞS, 18/106-1.

119 KŞS, 17/14-1; KŞS, 20/35-4; KŞS, 26/15-1; KŞS, 47/32-1; KŞS, 47/134-1; KŞS, 47/144-1.

Gazi

Akademik
Bakış

181

Cilt 11
Sayı 23
Kış 2018

Bazı durumlarda borç alanlar veya verenler ileride oluşabilecek anlaşmazlıkların önüne geçebilmek için mahkemeye gelerek borcu kayıt altına almaktaydılar.¹²⁰ 9 Nisan 1866 tarihinde Lefkoşalı Kasap Hüseyin Onbaşı hilali bir saat almak için Şerif Dayı kerimesi Bakiye Kadın'dan yüz seksen bir gün vade ile 506 kuruş borç alarak bir de borç senedi vermişti.¹²¹ Borç verirken veya alınırken kullanılan bir başka yöntem ise alınan borca karşılık ev veya başka mülklerin rehin bırakılmasıydı. Değirmenlik'in Büyük Kaymaklı Köyü'nden Kasap Andoni veled-i Hacı Zaharka, aynı köyde bulunan evini, borçlu olduğu Lefkoşa'nın Korkut Efendi Mahallesi'nden mahkeme muhızı Kemahlı Eyüp Ağa bin Hüseyin'e borcuna karşılık rehin olmak olarak vermişti. Ayrıca borcunu bir sene içerisinde ödemediği takdirde Eyüp Ağa'yı evini satıp borcu ödemesi için vekil tayin etmişti (26 Ağustos 1874).¹²² Hayvan sahipleri kasaplara verdikleri hayvanlarının bedelini alamadıklarında mahkemeye başvurarak alacaklarını tazmin etmekteydiler.¹²³ 13 Şubat 1872 tarihli kayıta Tuzla Kazası'nın Goidi Köyü'nden Ermenekli Ahmet bin Hüseyin, Kasap Abbas bin Hacı Mehmet ve Kasap Mehmet bin Hasan'da 18 adet koyun bedelinden dolayı 420 kuruş alacağını mahkemeye başvurarak almıştı. İlgili belgeden 1 koyunun fiyatının 23,3 kuruş olduğu da anlaşılmaktadır.¹²⁴

Adli Kayıtlarda Kasaplar

Toplumun her kesiminde olduğu gibi kasaplar arasında da bazı dönemlerde adada suç işleyenler ve cezalandırılanlar da bulunmaktaydı.¹²⁵ Bazı davalarda ise mağdur olanların kasaplar olduğu görülmektedir. Sicildeki farklı bir kayıta bu sefer mahkemeye taşınan olayda söz konusu olan kasabın kızıdır. Lefkoşa'nın Debbağhane Mahallesi'nden Kasap İbrahim kızı Havva'nın fahişeliği bırakıp tövbe ettiği sicile kaydedilmişti (25 Mayıs 1812).¹²⁶ Daha sonraki kayıtlardan anlaşıldığı üzere *Havva tekrar tövbe etmişti (23 Ocak 1815)*.¹²⁷ 11 Haziran 1853 tarihli kayıta Girne'nin Kormacid Köyü'nden Yasef veled-i Karanko'yu öldüren Yasef oğlu Zorzi, Yasef'in vârislerinin talepleri doğrultusunda diyet ödemeye mahkûm edilmişti. İlgili belgede 28 Mayıs 1853 tarihinde Kormacid Köyü'nde bulunan kasaphanede her iki kişi de et satın almak için buldukları sırada et azlığından dolayı kavga etmişlerdi. Kavga sırasında Zorzi bir buçuk vukiyelik *hacer-i kebîri* Yasef'in başına vurarak ölümüne neden olmuştu. Ayrıca burada adı geçen Kormacid Köyü *Kıbrıs'ın Kuzey batısında bulunan bir Maruni (Maronit) köyü*

120 KZD, 17/12-3.

121 KŞS, 47/122-2.

122 KZD, 85/135-2.

123 KZD, 16/8-3.

124 KŞS, 50/144-1.

125 KŞS, 4/171-1.

126 KŞS, 27/1-7.

127 KŞS, 28/233-2.

olduğundan dolayı belgede adı geçen kişilerin de Maruni oldukları düşünülmektedir.¹²⁸ 28 Kasım 1859 tarihli kayıttaki kuzu anlaşmazlığı sonucu çıkan kavgada küçük kasap bıçağıyla cinayet işlenmişti.¹²⁹ Sicildeki kayıtlar arasında adadaki kasapların karıştıkları hırsızlık davaları da bulunmaktadır.¹³⁰ Bunlardan birinde Mesarya'nın Melunda Köyü'nden Hüseyin bin Mehmet, aynı köyden Kasap Marko ve ortağı İsmail'in koyun başı altı akçe fiyatıyla altmış koyununu Luka veled-i Françesko'ya sattıklarını ve yine elli tane arı kovanını bozup ballarını aldıklarını iddia etmekteydi. Hüseyin'in açtığı dava sonucunda mahkemede Marko ve İsmail'in suçlarını itiraf etmeleri üzerine balın ve hayvanların tazmin edilmesine karar verilmişti (30 Mayıs 1714).¹³¹

Mülk Satışlarında Kasaplar

İhtiva ettikleri detaylardan dolayı Şer'iye Sicillerindeki en kapsamlı kayıtlardan birisi de birçok konuda çok değerli bilgiler sunan mülk satışları ile ilgili olanlardır. Mülk satışları sonraki yıllarda herhangi bir sorun çıkmaması için satış yapıldıktan sonra müşteri ve satıcı tarafından kadının defterine bir çeşit tasdik amaçlı kaydedilmekteydi. Çalışmamız açısından mülk satışlarının bir başka önemi ise kasaplara ait emlakların yerinin ve değerlerinin tespit edilmesidir. Dolayısıyla her türlü belgede olduğu gibi sicildeki mülk satışlarında da kasaplarla karşılaşılmaktaydı. Mülk satışlarında eşler arasında da çeşitli satışlar gerçekleşmiş, bunlar arasında kasaplar ve eşleri de bulunmaktaydı.¹³² Ayrıca sicildeki kayıtlar bize kadınların da erkekler kadar olmasa bile mülk sahibi oldukları ve bunları alıp sattıklarını göstermektedir.¹³³ Sicillerdeki bazı mülk satışı örneklerinde kasaplar hem vekil hem de şuhûdü'l-hâl içerisinde karşımıza çıkmaktadırlar.¹³⁴ Lefkoşa sicillerine yansıyan kasaplar ile ilgili 8 adet mülk satış kaydı bulunmaktadır. Bu kayıtlardan 4'ü kadınlarla ilgilidir. Bunların biri gayrimüslim¹³⁵ kadın olmak üzere 3 kadın mülklerini kasap olanlara satarken¹³⁶ bir kadın¹³⁷ da kasap olan kocasından ev satın almıştır. Sicildeki geriye kalan mülk satışı belgelerinde kasaplar, kayıtların 2'sinde mülk satarken¹³⁸ 2'sinde de alıcı olmuşlardır¹³⁹.

Kasapların alıcı oldukları bir mülk satışında bu sefer Müslümanlar arası bir menzil satışı söz konusudur. Lefkoşa'nın Debbağhane Mahallesi'nden Mustafa Ağa ibn-i Mehmet Ağa aynı mahallede bulunan iki tarafı müşteri-i mezbûr Hacı Ali, bir tarafı Banikradyo zimmî mülkleri ile çevrili bulunan menziline 165

128 KŞS, 43/5-5.

129 KZD, 5/12-3.

130 KZD, 17/6-5.

131 KŞS, 8/113-2.

132 Detaylı bilgi için bkz. Özkul, a.g.e., s. 314-329.

133 KZD, 8/45-2.

134 KŞS, 15/81-3.

135 KŞS, 8/80-3.

136 KŞS, 51/12-2; KZD, 7/54-2.

137 KZD, 8/45-2.

138 KZD, 7/54-3; KZD, 10/52-4.

139 KŞS, 15/89-2; KŞS, 20/73-1; KŞS, 21/113-1.

Gazi

Akademik
Bakış

183

Cilt 11
Sayı 23
Kış 2018

kuruşa Kasap Hacı Ali bin Yusuf'a satmıştı (2 Nisan 1772). Söz konusu kayıttan hali vakti yerinde olduğu görülen Kasap Hacı Ali'nin aynı mahallede var olan mülklerine bir yenisini daha ekleyerek mahallede yanyana üç mülk sahibi olmuştu. Bu durum da kasapların çeşitli bölgelerde gayrimenkul sahibi olduklarını göstermektedir. Ayrıca Lefkoşa'nın birçok mahallesinde olduğu gibi burada da Müslüman ve gayrimüslimlerin karışık yaşadıkları anlaşılmaktadır.¹⁴⁰ Lefkoşa sicillerinde rastlanan farklı bir satışta ise bir menzil üç kere satılmıştı. 20 Nisan 1863 tarihinde İbrahim Paşa Mahallesi'nden 4 yıl önce vefat eden Kasap Hasan bin Musa'nın mirasçıları aynı mahallede bulunan menzillerindeki hisselerini Bekir Kethüdâzâde Mehmet Efendi'ye 2.200 kuruşa satmışlardı.¹⁴¹ Satıştan iki gün sonra merhum Kasap Hasan'ın karısı Emine söz konusu menzili aynı fiyat karşılığında geri alarak Kasapbaşı Mustafa'ya iki bin kuruşa satmıştı.¹⁴² Bu arada merhum Kasap Hasan bin Musa'nın mirasçılarından olan Kasapbaşı Mustafa bin Hamza aynı menzilde bulunan kendi hissesini ise Mustafa Onbaşı'ya iki bin kuruşa satmıştı (22 Nisan 1863).¹⁴³ Gerek mülk satışlarındaki kayıtlardan gerekse de tereke kayıtlarından kasapbaşı Mustafa Ağa'nın mesleğinin yanı sıra emlak satışı içerisinde de bulunan, her ne kadar borçlu ölse de hali vakti yerinde biri olduğu anlaşılmaktadır.¹⁴⁴

Aile İle İlgili Kayıtlarda Kasaplar

Lefkoşa Şer'îye Sicillerinde aile ile ilgili çeşitli belgeler bulunmaktadır. Kıbrıs'ta aile ile ilgili sicillere dayalı bir çok çalışma da yapılmıştır.¹⁴⁵ Aile ile ilgili kayıtlardan birisi de boşanma kayıtlarıdır.¹⁴⁶ Sicildeki kasaplarla ilgili ilginç bir boşanma kaydında Lefkoşa'ya bağlı Koçyat Köyü'nden Ramazan kızı Rahime adlı kadın mahkemeye başvurarak 7 yıl önce kasap olan kocası Hasan oğlu Abdi Beşe'nin bir daha kasap mesleği icra ederse kendisinden üç talak ile boşanmayı kabul ettiğini söylediğini ve Ramazan ayında koyun ve keçi kestiği için boşanmanın gerçekleşmesini talep etmişti. Mahkemede Rahime hatun iddialarını şahitlerle ispatladığından dolayı Şer'î mahkeme 45 kuruş *mehr-i müecceli* ve 2,5 kuruş *nafaka-i iddeti* vermek şartıyla boşanmaya karar vermişti (4 Haziran

140 KŞS, 20/73-1.

141 KZD, 7/54-1.

142 KZD, 7/54-2.

143 KZD, 7/54-3.

144 KZD, 10/52-4.

145 Mehmet Demiryürek, "Kıbrıs Şerîye Sicillerine Göre XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısında Kıbrıs'ta Aile", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Sayı:50 (2009/2), İstanbul 2010, s. 87-120; Mehmet Akif Erdoğan, "Osmanlı Kıbrıs'ında Kadınlar (1580-1640)", *Tarih Boyunca Türklerde Ev ve Aile Semineri*, 25-26 Mayıs 1998, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, İstanbul 2000, s. 154-200; Özkul, a.g.e., s. 131-190; Ali Efdal Özkul, "XVIII. Yüzyılın ilk yarısında Kıbrıs'ta Mehir Uygulamaları", *Kültür Tarihimizde Çeyiz* (ed. Emine Gürsoy Naskali-Aylin Koç), Picus Yayınları, İstanbul 2007, s. 73-82.

146 18. Yüzyılda adadaki boşanma ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Ali Efdal Özkul, "18. yüzyılda Osmanlı İdaresinde Kıbrıs'ta Meydana Gelen Boşanma Olayları", *Belleten*, LXXIX/284, Ankara 2015, s. 126-162; KŞS, 50/140-1.

1727).¹⁴⁷ 4 Ocak 1872 tarihli kayıta Mağusa'dan Kasap Molla Hüseyin bin Hasan boşandığı eşi Ayşe bint-i Ali bin Kasım'ın başkası ile evlenmesi üzerine küçük çocuklarının annelerinden alınıp babaannelerine verilmesini sağlamıştı.¹⁴⁸ Sicildeki küçük çocuklarla ilgili farklı bir kayıta ise Mesarya Kazası'nın Aya Luka Köyü'nden Hamza bin Yakup, iki yaşındaki oğlunu Kasap Hüseyin Beşe ibn-i Mehmet'e günlük üçer akçe nafaka ile evlatlık olarak vermişti (14 Aralık 1737).¹⁴⁹ Sicildeki 12 Nisan 1862 tarihli belgede ise Lefkoşa'nın Tophane Mahallesi sakinlerinden müteveffâ Kürtbeyi Mehmet'in zevcesi Emine bint-i Osman bir buçuk yaşındaki kızı Kezban'ı Tahtakale Mahallesi'nden Hanife bint-i Mehmet'e vekili Kasap Kamil bin Kasap Ömer Efendi aracılığıyla aylık 5 kuruş ücretle nafakası ve diğer ihtiyaçlarının karşılanması karşılığında kiralamıştı.¹⁵⁰

Osmanlı ülkesinin genelinden farklı olarak Lefkoşa Şer'îye Sicillerinde evlenme ile ilgili kayıtlar neredeyse yok gibidir.¹⁵¹ Lefkoşa sicillerinde ender rastlanan evlenme belgelerinden birinde taraflardan biri de kasap esnafındandır. Lefkoşa'nın Ebu Kavuk Paşa Mahallesi'nden Ayşe bint-i Topal Emin adlı kadın kendi isteği ile bin bir kuruş *mehr-i müeccel* karşılığında Tahtakale Mahallesi'nden Kasap Hasan bin Hüseyin ile *akd-i nikâh* yapmıştı (30 Haziran 1862).¹⁵²

Vasilik-Vekillik Kayıtlarında Kasaplar

Sicillerde kasaplarla karşılaşılan belgelerden birisi de vasilik ve vekillik kayıtlarıdır. Vasiler küçük çocuklara kalan mirasları korumanın yanı sıra değerlerinin kaybolmasının önüne geçmekle de görevlendirilmişlerdir.¹⁵³ Vasiler belirli aralıklarla buldukları bölgenin kadıları tarafından denetlenmekte ve tutulan muhasebe kayıtları Şer'îye Siciline kaydedilmekteydi. 7 Nisan 1866 tarihli kayıta Ahmet ve Mustafa adlı iki küçük çocukların vasileri olan dedeleri kasapbaşı Hacı Mustafa Ağa'nın mahkemeye sunduğu muhasebe defterinde çocukların gelir kaynakları arasında çeşitli kasaplarda kirada olan kasap dükkânları da bulunmaktaydı. Söz konusu dükkânlar Kasap Hüseyin ile Kasap Mustafa kirasında idi. Kasap Hüseyin'in kirasında olan dükkânın Şubat 1863-Şubat 1864 döneminde 50 kuruş olan kirasının bir sonraki dönem olan Şubat 1864-Şubat 1866 arasında 100 kuruşa çıkarılmıştı. Bu arada Kasap Mustafa'dan aylık 90 kuruş kira alınmaktaydı.¹⁵⁴ Sicildeki 30 Haziran 1870 tarihli kayıttan Kasap Hüseyin'in kirasında olan dükkânın aylık kirasının artarak 125 kuruş olduğu anlaşılmakta-

147 KŞS, 13/14-5; Özkul, Boşanma, s. 142.

148 KŞS, 50/141-3.

149 KŞS, 15/103-5.

150 KZD, 7/6-6

151 Özkul, Boşanma, s. 117; Özkul, a.g.e., s. 131-132; Demiryürek, Aile, s. 87-89.

152 KZD, 7/14-5.

153 KZD, 8/17-1.

154 KŞS, 47/138-1.

Gazisi

Akademik
Bakış

185

Cilt 11
Sayı 23
Kış 2018

dır.¹⁵⁵ Ayrıca ilgili kayıttan Köprübaşında bulunan başka bir kasap dükkânının aylık 50 kuruştan kiralandığı da öğrenilmektedir (31 Aralık 1872).¹⁵⁶

Bazı durumlarda da gelen şikâyetler üzerine veya farklı nedenlerle kaldılar içlerinde kasapların da bulunduğu vasilelere müdahale etmekte ve vasilelerin görevlerine son vermekteydiler. Bu durumda vasilerin sorumluluğunda olan malların ve paranın iadesinde zaman zaman sorunlar çıkabilmekteydi.¹⁵⁷ Lefkoşa sicillerinde karşılaşılan kayıtlardan birisi de vekillik ile ilgilidir. 9 Mart 1745 tarihli belgede Kasap Şaban'ın kızı Zahide, Kasap Hacı Yusuf'u başta miras olmak üzere birçok konuda kendisine vekil tayin ettiğini sicile kaydettirmişti.¹⁵⁸

Tereke Kayıtlarında Kasaplar

Şer'îye Sicilleri içerisinde bulunan veya bazı şehirlerde ayrı olarak tutulan tereke kayıtları hayatını kaybeden kişinin mal varlığı ve ailesi hakkında bilgi vermesi yanında kişilerin mesleki özelliklerini, borç-alacak ilişkilerini öğrenmemizi sağlamaktadırlar.¹⁵⁹ Bir başka ifadeyle sosyo-ekonomik hayatın önemli kaynaklarından birisi olan tereke kayıtları, ölen kişilerin geride bıraktığı her şeyin yazıldığı belgelerdir. Diğer insanlarda olduğu gibi kasapların mal varlıkları, aileleri, kullandıkları aletler vb. ile ilgili de terekelerinden bilgi sahibi olunmaktadır. Lefkoşa sicillerinde 3 adet kasaplarla¹⁶⁰, 2 adet kasapbaşı, 2 adet kasap eşleri¹⁶¹ ve 1 adet de gayrimüslim kasapla ilgili tereke kayıtlarıyla karşılaşılmaktadır. Ayrıca Lefkoşa sicillerindeki terekelerde kasaplarla bazen de şahit olarak karşılaşılmaktadır.¹⁶²

Lefkoşa sicilindeki ölen kasapbaşının terekesi 19. yüzyılda adadaki bir kasapbaşının mal varlığı hakkında bilgi verdiği için ayrıca bir önem taşımaktadır. Lefkoşa'nın Korkut Efendi Mahallesi'nden olup İçel'de vefat eden Kasapbaşı Yusuf bin Ali'nin tereke defteri 3 Ocak 1807 tarihinde Lefkoşa siciline kaydedilmiştir. Kasapbaşı Yusuf'un terekesi satılarak mirasçılara paylaştırılmıştı. Söz konusu tereke 29.214 para değerinde idi. 9.261 para olan masraflar çıkarıldıktan sonra kalan 19.953 para (498 kuruş 33 para) mirasçılara dağıtılmıştı. Terekedeki mallar arasında 221 para değerinde bir tane çan, 400 para değerinde bir adet tüfek, 5.200 para değerinde 31 baş koyun (*ağnâm*) bulunmaktaydı.¹⁶³ Lefkoşa Sicillerinde yer alan kocası kasap olan kadınlarla ilgili iki tereke kaydı bulunmaktadır. Bu kayıtlarda kasap eşlerinin de mal varlıklarının

155 KŞS, 49/271-1.

156 KŞS, 51/96-1.

157 KŞS, 13/78-1; KŞS, 21/331-1.

158 KŞS, 17/1a-1.

159 Demirel, Borç ve Alacak, s. 87.

160 KŞS, 14/40-1.

161 KŞS, 39/42-1.

162 KŞS, 53/121-2.

163 KŞS, 26/15-1.

yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Sicildeki kasap eşi ile ilgili tereke kaydında mal varlığı ve mirasçıların yanı sıra aile hayatı ile ilgili de bilgi bulunmaktadır.¹⁶⁴ Lefkoşa Sicillerinde karşılaşılan kasap terekelerinde en değerlilerinden birisi de bir gayrimüslime aittir. Dağ¹⁶⁵ Kazası'nın Enkomi Köyü'nden ölen Kasap Apostol veled-i Mihaili veled-i Atam'ın, vârislerine taksim edilen terekesi 7.925 kuruş değerinde idi. Terekedeki 216,5 kuruşluk masraflar çıktıktan sonra mirasçılara 7708,5 kuruş paylaştırılmıştır (3 Nisan 1864). İlgili tereke kaydındaki mallar arasında 1000 kuruş değerinde 2 re's inek ve dana ile çift takımı, 300 kuruş değerinde 1 adet merkep ve sığa ile heybe ve ısladır, tanesi 30 kuruştan toplam 540 kuruş değerinde 18 baş koyun, tanesi 25 kuruştan toplam 475 kuruş 19 baş keçi, 500 kuruş değerinde arı kovana, keyli 80 kuruştan toplam 560 kuruş değerinde 7 keyl şa'ir, keyli 160 kuruştan toplam 480 kuruş değerinde 3 keyl hınta, çuvalı 5 kuruştan toplam 150 kuruş değerinde saman da bulunmaktadır.¹⁶⁶ Buradaki bilgilerden kasap Apastol'un çiftçilik ve hayvancılık da yaptığı anlaşılmaktadır.¹⁶⁷

Bazı durumlarda ölen kişinin borçları terekесinden fazla olduğu için terekedeki mallardan elde edilecek olan para alacaklılara paylaştırılmaktadır. Lefkoşa Sicillerinde bulunan kasaplarla ilgili terekelerin üçü bu sınıfa girmektedir.¹⁶⁸ Borçlu olarak vefat eden Kasap Mehmet bin Mehmet bin Kasap Hacı Ali'nin 17 Nisan 1866 tarihli terekесindeki mallar arasında 165 kuruş değerinde 17 adet koyun çanı, tanesi 3 kuruş 10 para olan 344,5 kuruş değerinde 106 adet kuzu derisi ve 80 kuruş değerinde 3 tane keçi ve bir oğlak da bulunmaktaydı.¹⁶⁹ Lefkoşa Şer'îye sicilleri içerisinde en değerli terekeye sahip Kasapbaşı Mustafa Ağa'dır. 15 Mayıs 1866 tarihli belgede Lefkoşa'nın Tahtakale Mahallesi'nden olup borçları terekесinden fazla olarak vefat eden Kasapbaşı Mustafa Ağa bin Hamza bin Abdullah'ın, terekеси müzâyede ile satılıp elde edilen para mirasçıları yerine borçlularına taksim edilmişti. Kasapbaşı Mustafa Ağa'nın terekесinin değeri 12.550 kuruş 30 para idi. Terekeden 4.489 kuruş 20 para değerindeki masraflar çıkarıldıktan sonra Mustafa Ağa'nın alacaklıları olan 15 kişiye borcu olan 31.619,5 kuruş yerine sadece 8.061 kuruş 20 para paylaştırılabilmişti. Terekedeki mallar arasında 80 kuruş değerinde 12 adet kuzu çanı, kıyyesi 30 kuruş olan 9.090 kuruş değerinde 303 kıyye sahtiyân, adeti 30 para olan 308 kuruş değerinde 95 adet ham deri, 32,5 kuruş değerinde 12 adet kuzu derisi ile 2 adet oğlak derisi de bulunmaktaydı. Ayrıca alacakları arasında Çangar¹⁷⁰

164 KŞS, 47/34-2.

165 Dağ, Değirmenlik ile birlikte Lefkoşa'nın iki nahiyесinden birisidir. Ancak 19. yüzyıl belgelelerinde Dağ ve Değirmenlik zaman zaman kaza olarak geçmektedir. Özkul, a.g.e., s. 293.

166 KŞS, 47/32-1.

167 Buradaki örneğe benzer bir yorum için bkz. Demirel, Sivas Tüccar ve Esnafı, s. 163.

168 KŞS, 17/14-1.

169 KŞS, 47/134-1.

170 Kıbrıs'ın geleneksel çizme üreten esnaf dalı. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ali Efdal Özkul, "XVIII. Yüzyıl Osmanlı Kıbrıs'ında Çangarlık", *Doğumunun 65. Yılında Prof. Dr. Ahmet Özgiray'a Armağan, Tarihin İçinden* (ed. M. Akif Erdoğan), IQ Yayıncılık, İstanbul 2006. s. 508-512.

Gazi

Akademik
Bakış

187

Cilt 11
Sayı 23
Kış 2018

Kostanti çırağı Luka'dan 23 kuruş ile Çangar Yakomi'den alacağı olan 10 kuruşun da bulunması kasapbaşının bu kişilere muhtemelen deri satışı yaptığını göstermektedir. Bu arada terekede bahsedilen sahtiyanları İbsemaloflu Yorgi veled-i Kostanti'nin 845 kuruş karşılığında ürettiği öğrenilmektedir. Ancak Yorgi yaptığı hizmetin karşılığında terekeden sadece 215 kuruş 16 para alabilmişti. Mustafa Ağa'nın borçları arasında en yüksek miktar Rüstem oğlu Hacı Salih Ağa'ya olan 13.975 kuruştur. Sadece bu miktarın bile Mustafa Ağa'nın toplam terekkesinden yüksek olduğu görülmektedir. Bu arada Mustafa Ağa'nın borçlarından birisi de Omorfa çiftliğinden aldığı koyunlardan dolayı mal sandığına olan 725 kuruş borcudur. Bu arada eşi Ayşe Molla alması gereken 251 kuruş *mehr-i müeccel* bedeli yerine sadece 61 kuruş alabilmişti. Lefkoşa sicillerindeki çeşitli kayıtlarından Kasapbaşı Mustafa Ağa'nın birçok ticari faaliyeti de öğrenilmektedir. Lefkoşa sicillerindeki diğer kayıtlardan Mustafa Ağa'nın gelirinin oldukça yüksek olduğu anlaşılmaktadır.¹⁷¹

Hayırsever Kasaplar

Kasapların diğer esnaf dallarında faaliyet gösterenler gibi hayır işlerinde bulduklarına dair örnekler Lefkoşa sicillerinde rastlanılmaktadır.¹⁷² Sicildeki 9 Ekim 1800 ve 14 Ekim 1813 tarihli kayıtlardan Haydar Paşa Camisi ve Ebu Kavuk Paşa mescidi ihtiyaçları için Kasap Hacı Mustafa ile Susooğlu Kasap Hasan'ın 15 ve 500 kuruş bağışladıkları öğrenilmektedir.¹⁷³ Lefkoşa sicillerinde karşılaşılan 10 Haziran 1842 tarihli bir başka örnekte Kıbrıs Muhassılı Seyyid Hacı Mehmet Ağa Lefkoşa'da bulunan Turunçlu, Tevfik ve Tahtakale Camilerinin ihtiyaçlarının karşılanması için Orta Odası'nda bulunan biri kasap dükkânı olan beş adet dükkânını mallarından ayırarak bir vakıf kurmuştur.¹⁷⁴

Debbağ-Kasap ilişkisi

Osmanlı salhaneleri ve kasap dükkânlarında kesilen hayvanların derilerinin debbağ esnafına satılması gerektiği daha önce belirtilmişti. Devlet, halk ve ordunun ihtiyacı olan eşyalarda kullanılacak derinin sıkıntısını çekmemek için zaman zaman deri ihracına yasak getiriyordu.¹⁷⁵ Debbağlar kasaplardan aldıkları ham deriyi işleyerek, bu derileri kullanacak olan esnafıya vermekteydiler. Eğer kasaplar debbağ sınıfından gerekli izni alırlarsa, derileri başkalarına da satabilirlerdi.¹⁷⁶ Daha önce de belirtildiği üzere kasapların kestikleri hayvanların etlerinin yanı sıra derilerinin de ülke dışına satılmasına kesinlikle izin verilmezdi.¹⁷⁷ Bundan amaç, Kıbrıslıların

171 KŞS, 47/144-1.

172 KŞS, 15/104-1; Özkul, a.g.e., s. 129-130.

173 VD, 18-10; KŞS 28/141-1; Dinç, a.g.t., s. 242.

174 VD, 123-63

175 Mübahat Kütükoğlu, "Osmanlı İktisadî Yapısı" *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, C.I, İstanbul 1994, s. 635.

176 KŞS, 17/A-2; KŞS, 17/1a-3

177 KŞS, 17/28-1.

et ile deri sıkıntısı çekmesine ve et darlığından dolayı fiyatların fırlamasına engel olmuştur.

Tablo IV, Kasapların Debbâğlara Sattıkları İşlenmemiş Deriler ve Fiyatları

23 Aralık 1735 ¹		17 Mayıs 1746 ²	
Türü	Değeri	Türü	Değeri
kebîr teke derisi	27 p	'aliyyü'l-a'lâ teke derisi	13 p
vasat teke derisi	18 p	a'lâ teke derisi	8 p
---	---	evsat teke derisi	6 p
keçi derisi	9 p	ednâ teke derisi	3 p
<i>hâdım</i> derisi	13 p	a'lâ <i>hâdım</i> derisi	7 p
küçük derisi (<i>hâdım</i>)	4 p	evsat <i>hâdım</i> derisi	5 p
kış derisi a'lâ	6 p	ednâ <i>hâdım</i> derisi	3 p
kış derisi evsat	4 p	keçi derisi	4 p
besili derisi	7 p	besili olmak üzere koyun derisi	5 p
koyun derisi a'lâ	6 p	evsat koyun derisi	3 p
vasat koyun derisi	4 p	ednâ koyun derisi	2 p
---	---	kuzu derisi	1 p

Tablo IV'de, kasapların sattıkları deri fiyatlarında on üç yılda meydana gelen değişim görülmektedir. Ancak bu fark, yıllar geçtikçe artacağına düşüş göstermiştir. Bir başka dikkat çekici nokta ise *hâdım* derileri ile teke derileri arasındaki farktır. Bilindiği gibi *hâdım*, tekenin *hâdım* edilmiş şeklidir. Bu işlem teke etinin değerinin artırılması için yapılmaktaydı. Ancak bu durum etin değerini artırırken derinin değerini düşürmüştür. Zaman zaman debbâğların da kendi aralarındaki kurallara aykırı davranmakta oldukları sicillerdeki şikâyetlerden anlaşılmaktadır.¹⁷⁸

İslamiyet'e Geçen Gayrimüslim Kasaplar/Çıracılar

Kıbrıs'ta her meslek grubundan İslamiyet'e geçenler olduğu gibi kasap esnafından da din değiştirerek Müslüman olan gayrimüslimlere sicillerde tesadüf edilmektedir.¹⁷⁹ Baf Kazası sakinlerinden Kasap Koskodi'nin çırağı olan Yan-

178 KŞS, 28/209-1; Demiryürek, "XIX. Yüzyıl Kıbrıs Esnaf Teşkilatı", s. 33-34.

179 Kıbrıs adasındaki ihtida hareketleri için bkz. M. Akif Erdoğan, "Osmanlı Kıbrıs'ında İhtida Meselesi (1580-1640)", Prof. Dr. İsmail Aka Armağanı, İzmir 1999, s. 163-170; Ali Efdal Özkul, "XVIII. Yüzyılda Kıbrıs Adasında İhtida Hareketleri", XV. Türk Tarih Kongresi, Bildiriler, 11-15 Eylül 2006, C.IV, TTK yayını, Ankara 2010, s. 1461-1471; Ali Efdal Özkul, "Osmanlı İdaresinde

ni dinini değiştirerek Müslüman olmuş ve ismini de Ahmet olarak değiştirmiştir (19 Aralık 1743).¹⁸⁰ Sicildeki bir başka kayıta ise 15 Nisan 1835 tarihinde Lefkoşa'nın Aya Yanni Mahallesi'nden Kasap Yanni oğlu Yakomo'nun Müslüman olup Halil ismini aldığı sicile kaydedildiği bildirilmektedir.¹⁸¹

Resmî Görevlilere Verilen Etler (Tayınat)

Kasaplar adadaki resmî görevlilere diğer esnaf gibi malzeme vermekteler ve verilen malzemenin karşılığı mevcut narhın altında bir fiyattan hesaplanmaktaydı. 17 Aralık 1811 tarihinde et fiyatları 12-13 para arasında değişirken muhassılın sarayı ile mahkemeye etin kıyyesi adet olduğu üzere 8 paradan satılmıştı.¹⁸² Kıbrıs Muhassıllığı dairesi için 19 Eylül 1800 tarihinde yapılan ödemeler arasında ağustos ayında 260 kuruş ve eylül ayında ise 250 kuruş kasapbaşından alınan etler için yapılan ödeme de bulunmaktaydı.¹⁸³ Resmî görevlilerin tayınatları içerisinde günlük farklı miktarlarda et de olduğu belgelerden anlaşılmaktadır. Lefkoşa'da naip olanlara günlük 5 kıyye¹⁸⁴ ile 7 kıyye¹⁸⁵ lahm-ı ganem (koyun eti) verilirken saray tercümanı (dragoman) olan Hristofaci veled-i Kostantin'e günlük 3 vukiyeye güşt (et) verilmekteydi.¹⁸⁶ 23 Nisan 1803 tarihinde Lefkoşa'dan Kasapbaşı Baba Yusuf ve İncirli Kasap Osman on beşer gün müddetle tayın vermeyi taahhüt etmişlerdi.¹⁸⁷ Bu arada diğer tayınatlardan farklı olarak 2 Nisan 1807 tarihinde muhassıl ağaya yılda her gün kıyyesi 8 paradan 60 kıyye lahm-ı ganem verileceği belirtilmişti.¹⁸⁸ Ayrıca sicillerde resmî kurumların et tüketimi ile ilgili aylık detaylı listeler de bulunabilmektedir. Hicri 1280 yılı Ramazan ve Şevval aylarında (1864 yılı Şubat-Mart ve Mart-Nisan) Lefkoşa mahkemesinde kullanılan et miktarları ve etler için yapılan ödemeler aylık olarak hesaplanmıştı. Buna göre 1-30 Ramazan 1280 (9 Şubat-9 Mart 1864) döneminde 113 kıyye 300 dirhem et mahkemede kullanılmış ve karşılığında kasapbaşına 241 kuruş 10 para ödeme yapılmıştı (9 Mart 1864).¹⁸⁹ 1-29 Şevval 1280 (10 Mart-7 Nisan 1864) döneminde ise 30 kıyye ve 44 kıyye olmak üzere toplam 74 kıyye et kullanıldığı ve bu etler için kasapbaşına toplam 200 kuruş ödenmişti. İlk partide olan etlerin okkası 2,5 kuruştan ikinci partidekilerin ise 3 kuruştan hesaplandığı anlaşılmaktadır (7 Nisan 1864).¹⁹⁰

Görüş

Kıbrıs Adasındaki İslamiyet'e Geçmede (İhtida) Kadınların Durumu", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi (Woman Studies)*, 3/13, 2010, s. 220-231; Güven Dinç, "Kıbrıs'ta İhtidâ Hareketleri (1800-1878)", *Bilgi*, 243 KİŞ 2018/84, Ankara 2018, s. 243-271.

180 KŞS, 15/107-1.

181 KŞS, 35/125-2.

182 KŞS, 27/166-4.

183 KŞS, 22/116-3.

184 5 Şubat 1734. KŞS, 15/3-1; Özkul, a.g.e., s. 60.

185 1159 (1746). KŞS, 17/A-7; Özkul, a.g.e., s. 60.

186 25 Şubat 1743. KŞS, 15/215-3; Özkul, a.g.e., s. 80-81.

187 KŞS, 24/24-1.

188 KŞS, 26/25-2.

189 KZD, 7/74-1.

190 KZD, 7/73-1.

Kadılar bazı suçluları yakalamaları için görevlendirdikleri kişilerin ihtiyaçlarını karşılamaktaydılar. Sicilde karşılaşılan bu tip bir örnekte Mesarya'da Dohni Manastırı Gammanosunu öldürenlerin yakalamaları için görevlendirilenlere Vadili mahkemesi tarafından harcanan 140 kuruşun arasında 24 kıyye ete (*lahm*) ödenen 7 kuruş 8 para ile 2 adet kuzuya ödenen 3 kuruş da bulunmaktaydı (30 Haziran 1802).¹⁹¹

Sarayın Adadan Koyun-Keçi Talepleri

*İstanbul zaman zaman seferdeki ordunun, İstanbul'un ve İstanbul'daki sarayların et ihtiyaçlarını karşılamak için Kıbrıs gibi birçok bölgeye emirnameler göndermekteydi.*¹⁹² 28 Mayıs 1807 tarihinde seferde olan ordunun ihtiyacını karşılamak üzere belirlenen rayiç üzerinden Kıbrıs'tan da iki bin adet koyunun satın alınarak gönderilmesi istenmişti. Gönderilecek olan hayvanların *damızlık ve sağmal ağnâmdan olmayarak erkeğin beher re'si yetmiş paraya ve kısırının altmış paraya ve toklunun*¹⁹³ *kırkar paraya ve keçiden dahi erkeğinin beher re'si elliser paradan ve çebisi kırkar paradan* olması gerektiği açıklanmıştı.¹⁹⁴ 3 Ocak 1808 tarihinden itibaren ise Kıbrıs'tan gönderilecek 2.000 koyunun yerine koyun ve keçi adetinin beşer kuruştan hesaplanarak İstanbul'a gönderilmesi talep edilmişti.¹⁹⁵ Belgelerden de anlaşıldığı üzere 28 Mayıs 1807 tarihinden itibaren İstanbul Kıbrıs'tan özel durumlar hariç genellikle 2.000 koyun ve keçi veya 1808'den itibaren bedeli olarak 10.000 kuruş istemekteydi. Bazı durumlarda 5.000 kuruş ödense de bunun düzeltilmesi sonraki yıllarda talep edilmekteydi. Kıbrıs adasından 8 Temmuz 1810 tarihinde istenen 3.000 koyun ve keçi dışında talep edilen miktar hep 2.000 adet olduğu görülmektedir. Sicilde bu durum ile ilgili ulaşılabilen kayıtlar 28 Mayıs 1807 ile 25 Ekim 1817 tarihleri arasındaki dönemi kapsamaktadır.¹⁹⁶

Kasap Esnafına Verilen Cezalar¹⁹⁷

Osmanlı Devleti'nde esnafın, loncalar bünyesinde bir araya gelmesi ve örgütlenmesi onların gücünü artıran bir etkendi. Esnafın denetimdeki rolü bu duruma örnekti. Denetim, malın kalitesine, fiyatına, çalışma şartlarına, esnaf

191 KŞS, 28/40-7.

192 KŞS, 27/78-2; KŞS, 26/86-3; Çoruh, a.g.t., s. 95; detaylı bilgi için bkz. Mehmet Sait Türkhan, "18. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul'un Et İşçilerinin Temini: Hassa Kasabbaşılık Kurumu", Marmara Ü. SBE., İstanbul 2006 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

193 Kıbrıs'ta besili, besli diye tüketilmekte ve besli/besili terimi günümüzde de adada kullanılmaktadır.

194 KŞS, 26/33-2; Çoruh, a.g.t., s. 299.

195 KŞS, 26/57-1; KŞS, 27/81-1.

196 KŞS, 26/86-3; KŞS, 27/78-2; KŞS, 27/179-1; KŞS, 27/179-2; KŞS, 27/199-1; KŞS, 28/6-2; KŞS, 28/88-2; KŞS, 28/171-1; KŞS, 28/177-2; KŞS, 28/88-193; KŞS, 29/50-1; KŞS, 29/199-2; Çoruh, a.g.t., s. 299-300.

197 Osmanlı idaresinde Kıbrıs adasına yapılan sürgünler için bkz. Ali Efdal Özkul, "Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs Adasına Yaptığı Sürgünler ve Sonuçları", *Osmanlı Döneminde Kıbrıs Uluslararası Sempozyumu, Bildiriler*, 9-11 Ekim 2015, İstanbul 2016, s. 22-97.

Gazi

Akademik
Bakış

191

Cilt 11
Sayı 23
Kış 2018

nizamına riayet gibi alanları kapsamaktaydı. Esnaf loncalarının yanında kadılar ve muhtesip de esnafı denetler kusurlu buldukları esnafı çeşitli şekillerde cezalandırırlardı.¹⁹⁸ Osmanlı hukukunda esnafa ilgili cezalar bedeni, maddi, özgürlüğü kısıtlayan ve manevi cezalar şeklinde dört bölüme ayrılabilir.¹⁹⁹ Devlet kurallara uymayan esnafları en ağır şekilde cezalandırabiliyordu. Sürgün belgelerinden de anlaşıldığı üzere kasaplardan halka belirlenen narhın üzerinde bir fiyatta et satanların veya eti kurallarına göre satmayanların diğerlerine emsal olmaları amacıyla cezalandırıldıkları anlaşılmaktadır. Kasaplara verilen cezalar arasında kalebentlik de bulunmaktaydı. Kıbrıs'a kalebent olarak gönderilen kasaplar için adanın yaşam şartları en zor olan yerleşim yerlerinin başında gelen Mağusa Kalesi seçilmişti. Osmanlı ülkesinin diğer bölgelerinde olduğu gibi kasapların adadaki cezirebent veya kalebent hayatları genellikle 3 ay sürmekteydi.²⁰⁰ 19. yüzyılda İstanbul'da kasaplık yapan ve kurallara uymayan 2 kasap cezirebent²⁰¹, 3 kasap da kalebent şeklinde cezalandırılmışlardı.²⁰²

1877-1878 döneminde Lefkoşa'da Belediye tarafından yapılan denetlemede eksik et satan ve ufak kuzu kesen kasaplara 30 kuruş ile 70 kuruş arasında değişen miktarlarda para cezası verilmişti. Ayrıca Aralık-Şubat 1877-78 dönemini kapsamak için çıkarılan nizamnamede adada 6 okkadan²⁰³ aşığı kuzu kesimi yasaklanmıştı.²⁰⁴ Bu arada Tuzla Kaymakamı halkın zor durumda kaldığını öne sürerek bu yasağı bir şekilde aşabilmek için Lefkoşa Meclisi'ne başvurmuş ancak başvurusu meclis tarafından kabul edilmemişti.²⁰⁵ Oysa önceki yıllarda 3 okkalık kuzu kesimine izin verilmekteydi.

Sonuç

Kıbrıs'ta faaliyet gösteren kasap esnafı adanın sosyal, kültürel ve ekonomik tarihine önemli katkılar yapmıştır. Adada genellikle küçükbaş hayvan etlerinin tüketildiği ve bunlar içerisinde tekenin hadım edilmiş şekli olan *hâdım* etinin özel bir konuma sahip olduğu anlaşılmaktadır. Lefkoşa'da yeni dükkân açacak olan kasapların dükkân açma şartları arasında dükkânında *hâdım* eti buldurmak da vardı. Ayrıca besli (toklu) kuzu etinin adanın en pahalı etlerinden birisinin olması halkın kuzu etine verdiği önemin bir sonucu olarak da karşımıza çıkmaktadır. Kıbrıs'ta devlet görevlilerine verilen resmî tayınat listele-

198 Demirtaş, *Osmanlıda Fırıncılık*, s. 43-46; Mehmet Akif Erdoğan, "Kıbrıs Ticaret Tarihi Üzerine Ek Bilgiler Muhtesiplik", *Kıbrıs Mektubu*, 9/7, Kıbrıs Türk Kültür Derneği yayını, Ankara 1996, s. 37-39.

199 Mehmet Demirtaş, "İstanbul Fırıncılarının Buğday ve Un İhtiyacının Karşılmasında Görülen Usulsüzlükler ve Uygulanan Yaptırımlar", *II. Uluslararası Osmanlı İstanbulu Sempozyumu, Bildiriler*, 27-29 Mayıs 2014, İstanbul 2014, s.181; Demirtaş, *Suç ve Ceza*, s. 291.

200 KŞS, 29/184-1; KŞS, 29/184-2; KŞS, 30/28-1; Özkul, *Sürgünler ve Sonuçları*, s. 40-41.

201 KŞS, 24/161-1; KŞS, 28/183-2; KŞS, 28/192-3; Özkul, *Sürgünler ve Sonuçları*, s. 40-41.

202 KŞS, 29/155-2; KŞS, 29/155-3; KŞS, 30/15-1; Özkul, *Sürgünler ve Sonuçları*, s. 40-41.

203 1 Okka=1282 kg

204 Hasan Samani, "Tanzimat Devrinde Kıbrıs (1839-1878)", Hacettepe Ü. SBE., Ankara 2006 (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 61-62.

205 Samani, a.g.t., s. 62.

rinde aylık belli miktarda et de bulunmaktaydı. Ayrıca İstanbul'un ve ordunun et ihtiyacının bir kısmı adadan sağlanmış sağlanamadığı zamanlarda ise vergisi alınmıştır. Osmanlı ülkesinin genelinde olduğu gibi Kıbrıs'ta da Müslüman ve gayrimüslimler birlikte kasap esnafı içerisinde yer almışlardır. Lefkoşa Şer'îye Sicillerindeki kayıtlara göre Osmanlı idaresi boyunca adada yaklaşık 405 kişi kasap olarak faaliyet göstermişlerdir. Bu kasaplar ise 27 kasapbaşının idaresinde mesleklerini icra etmişlerdir. Kıbrıs'taki kasaplar arasında gayrimüslimlerin olmasına karşın sicillerdeki kayıtlarda Lefkoşa'da görev yapan kasapbaşlarının tamamı Müslümandır. Yine Lefkoşa Şer'îye Sicillerine göre adada faaliyet gösteren 405 kasabın sadece 29 tanesi gayrimüslimdi. Bu durum da bize Kıbrıs'ta gayrimüslim kasapların yaklaşık olarak %7'lik bir orana sahip olduklarını göstermektedir. Diğer esnaf dallarında olduğu gibi kasap esnafında olanların içerisinde de birçok Yeniçeri bulunmaktaydı. Sicillerdeki kayıtlarda kasapların bir kısmının Yeniçerilere ait beşe, çorbacı, ağa gibi unvanları kullandıkları görülmektedir.

Lefkoşa'da bulunan salhane Hala Sultan hazretleri vakfının gelir kaynakları arasında bulunmaktaydı. Kasap esnafı içerisinde faaliyet gösterenler diğer esnaf dallarında olduğu gibi birbirlerine kefil olmakta ve çeşitli taahhütlerde bulunmaktaydılar. Sicillerdeki tereke kayıtları ile mülk satışları bizlere adada kasap olanların maddi ve manevi durumları hakkında da detaylı bilgi sunmaktadır. Kasap terekeleri incelendiğinde bazı kasapların maddi durumları iyi iken bazılarının borçlu olarak vefat ettikleri anlaşılmaktadır. Bu arada kasapların zaman zaman ticaret, hayvancılık ve tarımla uğraştıkları da sicillerden öğrenilmektedir. Örneğin Kasapbaşı Mustafa Ağa en değerli terekeye sahip olmasına karşın borçlarından ötürü ailesine miras bırakamamıştır. Kasap esnafı özellikle debbağ ve mumcu esnafı ile sıkı bir iş birliği içerisinde idi. Bu iş birliği sonucunda zaman zaman sorunlar çıktığı da sicillerdeki kayıtlardan öğrenilmektedir. Devlet tarafından titizlikle denetlenen kasaplar zaman zaman kurallara uymadıklarında çeşitli cezalara çarptırılmışlar hatta İstanbul'daki bazı kasapların adaya kalebent olarak gönderildikleri de olmuştur. Sonuç olarak Osmanlı idaresinde Kıbrıs'ta görev yapan kasapların zaman zaman meydana gelen salgın hastalıklar ve kuraklıklara rağmen halkın et sıkıntısı çekmemesi için ellerinden geleni yapmışlar ve adanın sosyo-ekonomik hayatına olumlu yönden etki etmişlerdir diyebiliriz.

KAYNAKLAR

Arşiv Vesikaları

- Kıbrıs Lefkoşa Şer'î Sicil Defterleri
- 1-53 Numaralı defterler
- Kıbrıs Zabıt Defterleri (KZD)
- 4, 5, 7, 8 ve 16 Numaralı Defterler
- Kıbrıs Vakıf Defterleri (VD)

Gazi

Akademik
Bakış

193

Cilt 11
Sayı 23
Kış 2018

Araştırmalar

BİLGİN, Arif, "Kefâlet Defterlerine Göre XVIII. Yüzyıl Sonlarında Üsküdar'da Gıda Maddesi Üreten/Satan Esnaf", *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu VIII*, 21-23 Kasım 2014 *Bildiriler*, C.II, İstanbul 2015, s. 299-325.

ÇORUH, Haydar, "II. Mahmut Döneminde Kıbrıs'ın İdarî, İktisadî ve İçtimaiî Yapısı (1808-1839)", Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2008 (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

DEMİREL, Ömer, *Osmanlı Dönemi Sivas Şehri ve Esnaf Teşkilatı*, Sivas 1998.

DEMİREL, Ömer, "Osmanlı Esnafı (1750-1850)", *Türkler*, C.XIV, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 254-263.

DEMİREL, Ömer, "Tereke Defterlerine Göre Kayseri Tüccar ve Esnafının Borç Alacak İlişkileri", *IV. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu*, *Bildiriler*, 10-11 Nisan 2003, Kayseri 2003, s. 139-150.

DEMİREL, Ömer, "Çorum Esnaf ve Tüccar'ının Mal Varlıkları ve Borç-Alacak İlişkileri (1850-1900)", *Osmanlı Dönemi Çorum Sempozyumu*, *Bildiriler*, 01-03 Ekim 2004, Çorum 2006, s. 92-104.

DEMİREL, Ömer, "Sivas Tüccar ve Esnafının Mal Varlıkları ile Borç-Alacak İlişkileri", *Doğumunun 65. Yılında Prof. Dr. Tuncer Baykara'ya Armağan*, *Tarih Yazıları* (ed. M. Akif Erdoğan), İstanbul 2006, s. 158-173.

DEMİREL, Ömer, "Sermaye, Borç ve Alacak İlişkileri Açısından Ankara Esnaf ve Tüccarı", *Musa Çadircı'ya Armağan*, Ankara 2012, s. 87-100.

DEMİREL, Ömer, "Sermaye, Borç ve Alacak İlişkileri Açısından Bursa Esnaf ve Tüccarı", *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Tarihi 1*, Yılmaz Kurt Armağanı, Ankara 2016, s. 237-256.

DEMİRTAŞ, Mehmet, *Osmanlıda Fırıncılık, 17. Yüzyıl*, İstanbul 2008.

DEMİRTAŞ, Mehmet, *Osmanlı Esnafında Suç ve Ceza*, İstanbul Örneği H 1100-1200/M 1688-1786, Ankara 2010.

Gör

DEMİRTAŞ, Mehmet, "İstanbul Fırıncılarının Buğday ve Un İhtiyacının Karşılansında Görülen Usulsüzlükler ve Uygulanan Yaptırımlar", *II. Uluslararası Osmanlı İstanbulu Sempozyumu*, *Bildiriler*, 27-29 Mayıs 2014, İstanbul 2014, s. 169-185.

DEMİRTAŞ, Mehmet, "XVIII. Yüzyılda Üsküdar Esnafının Meslekî İhlalleri ve Uygulanan Yaptırımlar", *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu VIII*, *Bildiriler*, 21-23 Kasım 2014, C.II, İstanbul 2015, s. 373-389.

DEMİRÜREK, Mehmet, "XIX. Yüzyıl Kıbrıs Esnaf Teşkilatı Üzerine Bazı Tesbitler", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, XXVIII/45, Ankara 2009, s. 13-42.

DEMİRÜREK, Mehmet, "Kıbrıs Şerîye Sicillerine Göre XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısında Kıbrıs'ta Aile", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı:50 (2009/2), İstanbul 2010, s. 88-120.

- DEMİRYÜREK, Mehmet, "Şeyh-i Seb'alık Kurumu ve Osmanlı Esnaf Teşkilatı İçindeki Yeri", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, Sayı:66, 2013, s. 17-42.
- DEMİRYÜREK, Mehmet, *Kıbrıs Esnaf Tarihi (1750-1850)*, Kıbrıs Türk Esnaf ve Zanaatkarlar Odası Yayını, Lefkoşa 2011.
- DİNÇ, Güven, "Osmanlı Döneminde Kıbrıs, 1800-1839", Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya 2010 (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- DİNÇ, Güven, "Kıbrıs'ta İhtidâ Hareketleri (1800-1878)", *Bilig* 243 KIŞ 2018/84, Ankara 2018, s. 243-271.
- ERDOĞRU, Mehmet Akif, "Kıbrıs Ticaret Tarihi Üzerine Ek Bilgiler Muhtesiblik, *Kıbrıs Mektubu*, 9/7, Kıbrıs Türk Kültür Derneği, Ankara 1996, s. 37-39.
- ERDOĞRU, Mehmet Akif, "Osmanlı Kıbrıs'ında İhtida Meselesi (1580-1640)", *Prof. Dr. İsmail Aka Armağanı*, İzmir 1999, s. 163-170.
- ERDOĞRU, Mehmet Akif, "Osmanlı Hâkimiyetinin İlk Yıllarında Kıbrıs Adası'nda Temel İhtiyaç Maddelerinin Fiyatları Üzerine", Üçüncü Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi, Bildiriler, 13-17 Kasım 2000, C.II, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Gazimağusa 2000, s. 245-264.
- ERDOĞRU, Mehmet Akif, "Osmanlı Kıbrıs'ında Kadınlar (1580-1640)", *Tarih Boyunca Türklerde Ev ve Aile Semineri*, 25-26 Mayıs 1998, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, İstanbul 2000, s. 154-200.
- ERDOĞRU, Mehmet Akif, "Kıbrıs Yeniçerileri Üzerine Notlar 1593-1640", *Pax Ottomana Studies in Memoriam Prof. Dr. Nejat Göyünç* (ed. Kemal Çiçek), Ankara 2001, s. 309-324.
- ERDOĞRU, Mehmet Akif, "Kıbrıs'ta İlk Osmanlı Esnaf ve Zanaatkarları Üzerine Notlar," *Osmanlı Öncesi ile Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerinde Esnaf ve Ekonomi Semineri*, İstanbul 2003, s. 211-221.
- EVLİYA Çelebi, *Seyahatname I*, İstanbul 1314.
- FAROOHI, Suraiya, *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler* (çev. Neyyir Kalaycıoğlu), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1994.
- FAROOHI, Suraiya "Kent Yöneticileri, Tımar Sahipleri ve vergiler: Çorum'dan Görüldüğü Şekliyle 16. Yüzyıl Sonu Bunalımı", *Osmanlı Dünyasında Üretmek, Pazartlamak, Yaşamak*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003, s. 315-340.
- FAROOHI, Suraiya, *Osmanlı Şehirleri ve Kırsal Hayat*, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2006.
- GENÇ, Mehmet, "Osmanlı Esnafı ve Devlet", *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi*, İstanbul 2000, s. 293-307.
- GÖÇEK, Fatma Müge, *Burjuvazinin Yükselişi, İmparatorluğun Çöküşü Osmanlı Batılılaşması ve Toplumsal Değişme* (çev. İbrahim Yıldız), Ayraç Yayınevi, Ankara 1999.
- JENNINGS, Ronald C., *Christians and Muslims in Ottoman Cyprus and the Mediterranean World, 1571-1640*, New York 1993.

Gazî

Akademik
Bakış

195

Cilt 11
Sayı 23
Kış 2018

İŞİN, Priscilla Mary, "Kasaplık Aletleri", *Kasap* (ed. Emine Gürsoy Naskali-Hilal Oytun Altun), Tarihçi Yayınevi, İstanbul 2011, s. 71-91.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat, "Osmanlı İktisadî Yapısı" *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, C.I, İstanbul 1994, s. 513-650.

PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.I, İstanbul 1993.

ÖZKUL, Ali Efdal, "XVIII. yüzyıl Osmanlı Kıbrıs'ında Çangarlık", *Doğumunun 65. Yılında Prof. Dr. Ahmet Özgiray'a Armağan, Tarihin İçinden* (ed. M. Akif Erdoğan), IQ Yayıncılık, İstanbul 2006, s. 508-512.

ÖZKUL, Ali Efdal, "XVIII. Yüzyılın ilk yarısında Kıbrıs'ta Mehir Uygulamaları" *Kültür Tarihimizde Çeyiz* (ed. Emine Gürsoy Naskali-Aylin Koç), Picus Yayınları, İstanbul 2007, s. 73-82.

ÖZKUL, Ali Efdal, "Osmanlı Döneminde Kıbrıs'ta Hadım Edilen Hayvanlar, İğdiş, Sünnet", *Bedene Şiddet Kitabı* (ed. Emine Gürsoy Naskali-Aylin Koç), Kitabevi İstanbul, 2009, s. 119-128.

ÖZKUL, Ali Efdal, "Tradesmen and Their Products in 18th Century in Ottoman Cyprus", *Ottoman Cyprus A Collection of Studies on History and Culture* (ed. Michalis N. Michael, Matthias Kappler and Eftihios Gavriel), Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 2009, s. 197-208.

ÖZKUL, Ali Efdal, *Kıbrıs'ın Sosyo Ekonomik Tarihi 1726-1750*, Dipnot Yayınları, Ankara 2010.

ÖZKUL, Ali Efdal, "Osmanlı İdaresinde Kıbrıs Adasındaki İslâmiyete Geçmede (İhtida) Kadınların Durumu", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* (Woman Studies), 3/13, 2010, s. 220-231.

ÖZKUL, Ali Efdal, "XVIII. Yüzyılda Kıbrıs Adasında İhtida Hareketleri", *XV. Türk Tarih Kongresi, Bildiriler*, 11-15 Eylül 2006, C.IV, TTK Yayını, Ankara 2010, s. 1461-1471.

ÖZKUL, Ali Efdal, "18. yüzyılda Osmanlı İdaresinde Kıbrıs'ta Meydana Gelen Boşanma Olayları", *Belleten*, LXXIX/284-Nisan 2015 Ankara, s. 126-162.

ÖZKUL, Ali Efdal, "Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs Adasına Yaptığı Sürgünler ve Sonuçları" *Osmanlı Döneminde Kıbrıs Uluslararası Sempozyumu, Bildiriler*, 9-11 Ekim 2015, İstanbul 2016, s. 22-97.

SAMANİ, Hasan, "Tanzimat Devrinde Kıbrıs (1839-1878)", Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2006 (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

ŞENYURT, Oya, "Onsekizinci Yüzyıl Osmanlı Başkentinde Taşçı Örgütlenmesi", *METU İFA*, (26/2), 2009/2, s. 103-122.

TÜRKHAN, Mehmet Sait, "18. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul'un Et İfaşesinin Temini: Hassa Kasabbaşılık Kurumu", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2006 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Görüş

Akademik
Bakış

196

Cilt 11
Sayı 23
Kış 2018

Extended Abstract

The tradesmen's organization, an example of an organization similar to society groups in the Ottoman society sharing common ideas and benefits, included the population of the whole city with the exception of soldiers. At the same time, such organisations had an important place in the city's financial and daily life. In other words, they were groups made up of specialists in all aspects of property and service production in the city and countryside. In the resources of Cyprus, there are various valuable information about the tradesman organization. According to the Nicosia judicial record (Şer-i Sicil), around 100 trade groups were active in Cyprus. When we examine these branches groups, it becomes obvious that the non-Muslims and the Muslims worked together in almost all professional branches on the island. One of the tradesman branches operating in the Ottoman administration is the butchery. There was a special precaution for the butchery, such as bakery, due to the production of the basic consumption goods of the people. Because of this special importance, they were strictly supervised by the administrators. This supervision can also be regarded as a sign of government's commitment to the public. There is valuable information regarding the butcher tradesman operating in Cyprus during the Ottoman administration in the Nicosia Judicial Record. From these records, there were about 405 Muslims and non-Muslims butchers on the island. The inherited records of the butchers who died also have information about their assets and the goods they used. In addition, the location and characteristics of the butcher shops are also learned from the records on the track. As in the bread, there was an increase in the meat during the periods of drought. Moreover, the State was trying to prevent the increase of prices with the measures taken during these special periods. The *narh* (official price) also provide us with valuable information about the consumed meat types and their prices in Cyprus. It is also understood from the *narh* records that people generally prefer to consume the small ruminant animal's meat. Besides the meats the butchers sell, there are also information about the products that they were produced from meat such as bacon, sausage and *sameralla* (dried meat). Especially *sameralla*, was a very important consumption item for seafarers like dried biscuits (*peksimet*). The butchers were not allowed to sell the hide and meat of the animals overseas to make pastrami. The reason for this was to prevent meat and hide shortage for the Cypriots and price increases because of meat shortage. Also, from the various documents in the register, have information about the activities of the island butchers. It is learned from records that the butchers cooperate closely with some tradesman branches like *debbâg* (tanner), *çangar* (shoemaker), *haffâf* (shoemaker), *mumcu* (chandler) who are also operating in Cyprus. The tanners were the group working with the hides. It was explained that it was necessary to sell hides from the Ottoman slaughterhouse from Ottoman butchers to tanner (*debbâğ*) tradesmen. The State sometimes used to

Gazi

Akademik
Bakış

197

Cilt 11
Sayı 23
Kış 2018

forbid the export of hides, if they were necessary for the local market and the army in order to avoid shortages in supply. Even today, it is understood from the talks with the today's butchers that the terminology related to the meat used by the butchers at that time is still in use. As a result, the butcher tradesman in Cyprus has made important contributions to the socio-economic history of the island.

(Footnotes)

1 KŞS, 14/1-3; KŞS, 14/1-5.

2 KŞS, 17/52-2.